

Riitta Kukkohovi-Colpaert

KULTTUURI- JA MATKAILUREITIT MUHOKSELLA

Opinnäytetyö

KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU

Matkailun koulutusohjelma

Huhtikuu 2012

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieskan yksikkö	Aika Huhtikuu 2012	Tekijä/tekijät Riitta Kukkohovi-Colpaert
Koulutusohjelma Matkailun koulutusohjelma		
Työn nimi Kulttuuri- ja matkailureitit Muhoksella		
Työn ohjaaja Sirpa Soukka	Sivumäärä 59 + liite	
Työelämäohjaaja Pirkko Tiepuoli		
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli erilaisten kävelyreittien ja retkien suunnittelu ja työstäminen muhoslaisiin kulttuurikohteisiin. Samalla opinnäytetyössä on tuotu esille Muhoksen matkailun kehittymistä aina koski- ja kalastusmatkailusta tähän päivään sekä kehittämisideoita työstettäväksi eteenpäin Muhoksen matkailun tunnetuksi tekemiseksi.</p> <p>Tämän hetkinen matkailukohteiden tarjonta kuin myös eri yritysten ja yhdistysten toiveet on kartoitettu haastattelemalla yhdistysten jäseniä sekä kirjallisella haastattelulomakkeella. Näiden haastattelujen ja keskustelujen pohjalta on suunniteltu eri kohteisiin suuntautuvia kävely- ja kulttuuriretkiä. Lisäksi tavoitteena on työstää museon esittelijälle esittelykansio kulttuurikohteista, sillä suunnitellut reitit toteuttaa pääosin Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry:n palkkaama museon esittelijä kesäkaudella.</p> <p>Opinnäytetyön tilaajana ja koordinoijana toimi Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry, jonka käyttöön ja tarvittaessa edelleen jatkotyöstettäväksi opinnäytetyö on tarkoitettu. Opinnäytetyössä on keskitytty pääasiassa erilaisiin kulttuurikohteisiin. Luontomatkailuun liittyvät retket ja reitit kuten vaellusreitit sekä koski- ja melontareitit on rajattu pois. Opinnäytetyössä on tuotu esille myös vastuullisen matkailun periaatteita, joita toivotaan käytettävän suunniteltaessa matkailijoille erilaisia retkiä ja matkailureittejä.</p> <p>Opinnäytetyötä voi hyödyntää suunniteltaessa uusia kävely- ja kulttuuriretkiä sekä käyttää pohjana myös luontomatkailuun liittyvien retkien suunnittelussa. Lopuksi on tuotu esille kehittämisideoita matkailun kehittämiseksi esimerkiksi luomalla oma Muhos-brändi, tuotteistamalla muhoslaisia kulttuurikohteita ja tuomalla esille eri kylien ja alueiden ominaispiirteitä niin tuotteissa kuin tapahtumissakin.</p>		
Asiasanat matkailu, Muhos, kävelyreitti, kulttuuriretki, Muhoksen Kotiseutuyhdistys		

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Ylivieska	Date April 2012	Author Riitta Kukkohovi-Colpaert
Degree programme Degree programme of Travel and Tourism		
Name of thesis Cultural and Scenic Routes in Muhos		
Instructor Sirpa Soukka		Pages 59 + appendix
Supervisor Pirkko Tiepuoli		
<p>The purpose of this thesis was to plan and create different kinds of walking routes and tours to the cultural attractions in Muhos. At the same time the aim was to describe the development of tourism from the past rapid- and salmon fishing tours till this day. The thesis also puts forward development ideas to improve tourism public relations in Muhos.</p> <p>The current range of attractions, as well as the hopes of various companies and associations were identified using interviews and a questionnaire. The walking and cultural tours to the different attractions around Muhos were planned on the basis of these interviews and questionnaires. A further objective was to produce a folder about the cultural attractions for the guide of the museum because the guide will carry out these tours during the summer season.</p> <p>The thesis was commissioned and coordinated by the Local History Society of Muhos, and is intended for its use and, when necessary, as a development tool. This thesis focused mainly on the various cultural attractions. Nature -related trips and routes, such as hiking trails as well as rapids and paddling trails were not included. In addition, this thesis brings out the principles of responsible tourism which are expected to be used when planning tours and routes for tourists. This thesis may be useful in planning new walking and cultural tours and can serve as a basis for planning nature tourism excursions.</p> <p>Finally, the ideas for the development of tourism are highlighted. These ideas include, for example creating a particular Muhos-brand, productizing cultural sites of Muhos, and drawing attention to and emphasizing the specific features of various villages and regions in Muhos in different products as well as in events.</p>		

Key words

tourism, Muhos, walking route, cultural route, Muhos Local History Society

KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

PSYKOSENTRIKKO	Matkailija, joka suosii tuttuja lomaviettokohteita, pääasiassa kaupallisia ja suuria hotelli- ja turistikeskuksia. Hän ottaa osaa huvikeskusten tavanomaisiin ja organisoituihin ajanvietteisiin, jotka kuuluvat matkaan liittyvään järjestettyyn ohjelmapakettiin. Psykosentrikot vieroksuvat vieraita ja heidän mielestään outoja tapoja ja kulttuureita, eivätkä he mielellään tutustu paikalliseen väestöön.
ALLOSENTRIKKO	Matkailija, joka suosii koskemattomia seutuja ja yksilöllisiä kokemuksia. He haluavat tutustua uusiin ja vieraisiin tapoihin ja kulttuureihin ja myös paikalliseen väestöön. Allosentrikot haluavat aktiivista toimintaa, jonka he suunnittelevat pääasiassa itse, eivätkä näin tarvitse välttämättä ohjattua toimintaa ja palveluja.
MIDSENTRIKKO	Midsentrikot sijoittuvat psykosentrikoiden ja allosentrikoiden välimaastoon. Harva matkailija voi lukea itsensä puhtaasti joko psykosentrikoksi tai allosentrikoksi, vaan heidät luokitellaan lähes allosentrikoksi tai lähes psykosentrikoksi.
EMAS	The Eco-Management and Audit Scheme eli EMAS on vapaaehtoinen ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmä, joka on tarkoitettu sekä yksityisen sektorin sekä julkishallinnon yrityksille ja organisaatioille. Järjestelmän tarkoituksena on tukea yritystä ympäristöjohtamisessa.
ISO 14001	ISO 14001 on ympäristöjohtamisen työkalu, jonka avulla ympäristöasiat otetaan järjestelmällisesti huomioon organisaation kaikessa toiminnassa. ISO 14001 auttaa muokkaamaan organisaation toimintaa ympäristöystävällisempään suuntaan.

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 MATKAILU MUUTOKSESSA	4
2.1 Matkailun kehitys	4
2.2 Matkailun markkinoinnin teoriaa	8
2.3 Asiakasryhmät ja segmentointi	10
2.4 Vastuullinen matkailu	11
2.5 Tutkimusmenetelmät	13
2.6 Tutkimustulokset	14
3 POHJOIS-POHJANMAAN MATKAILUSTRATEGIA	19
3.1 Pohjois-Pohjanmaan matkailun yleiset ja määrälliset tavoitteet	19
3.2 Pohjois-Pohjanmaan matkailualan keskeisimmät toimijat	21
4 MATKAILU MUHOKSELLA	25
4.1 Kalastusmatkailu	26
4.2 Liikenne matkailun kehittäjänä	27
4.3 Koskimatkailu	30
4.4 Nykytila ja suunnitelmia	32
5 KULTTUURI- JA MATKAILUREITIT	34
5.1 Kävelen kulttuurikohteisiin	34
5.1.1 Tsasounan reitti	35
5.1.2 Kirkkoreitti	37
5.1.3 Hautausmaan reitti	38
5.1.4 Kirjastoreitti	39
5.1.5 Savi-Jontun reitti	40
5.1.6 Taidereitti	41
5.2 Kulttuuriretket	42
5.2.1 Toppeliuksen retki	43
5.2.2 Syväyksen retki	43
5.2.3 Montan retki ja Lemmenpolku	44
5.2.4 Kalevalainen retki	45
5.2.5 Voimalaitosretki	46
5.2.6 Kylmälänkylän retki	46
5.2.7 Sanganjoen retki	48
5.3 Perinneillat ja tapahtumat museolla ja eri kylillä	49
6 TULOKSET JA POHDINTA	50
6.1 Asiakasryhmät ja markkinointikeinot Muhoksen matkailun kehittäjänä	50
6.2 Tavoitteet ja niiden toteutuminen	51
6.3 Kehittämisideoita	53
LÄHTEET	56
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Nykyisin matkailu on tärkeä ja kasvava elinkeino, ja sen johdosta Muhoksen kunnan vuoteen 2015 ulottuvassa elinkeinostrategiassa mainitaankin matkailun ja kulttuurin olevan elinkeinojen kehittämisen painopisteitä. Kunnat yleensäkin haluavat tuoda esille oman alueensa kulttuuria ja kulttuuriperinnettä ja näin saada matkailijoita tutustumaan alueensa kohteisiin, hankkimaan alueella tuotettuja tarvikkeita ja luonnollisesti tuomaan samalla matkailutuloja kuntaan.

Muhoksen kunnan matkailukohteiden esilletuominen ja kehittäminen oli myös oman opinnäytetyöni perusajatuksena. Opinnäytetyön tavoitteena oli muhoslaisten yhdistysten ja yhteisöjen matkailusuunnitelmien yhdistäminen hallituksi kokonaisuudeksi, sekä erilaisten kävelyreittien ja retkien suunnittelu ja työstäminen muhoslaisiin kulttuurikohteisiin. Samalla pyrittiin lisäämään muhoslaisten kotiseututietoutta sekä tallentamaan ja jakamaan muhoslaista perinnetietoutta ja historiaa. Suunnitellut reitit toteuttaa pääosin Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry:n palkkaama museon esittelijä kesäkaudella. Museon esittelijän apuvälineeksi on tavoitteena työstää reittien ja kulttuurikohteitten esittelykansio. Opinnäytetyön tilaajana ja koordinoijana toimi Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry, jonka käyttöön ja tarvittaessa edelleen jatkotyöstettäväksi opinnäytetyö on tarkoitettu.

Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry:n tarkoituksena on sääntöjensä mukaan muun muassa kotiseudun kaikinpuolinen kehittäminen paikallisten erityispiirteiden pohjalta, kotiseututiedouden lisääminen, kotiseutuhengen ylläpitäminen ja omatoimisuuden voimistaminen sekä kotiseudun kulttuurin vaaliminen ja edistäminen. Tätä tarkoitustaan ylläpitääkseen yhdistys muun muassa harjoittaa kotiseututietoutta lisäävää julkaisu- ja kustannustoimintaa, edistää perinteiden, historian ja nykypäivän tallentamista sekä luonnon- ja kulttuuriympäristön vaalimista. Lisäksi yhdistys harjoittaa museotoimintaa, järjestää kokouksia, koulutusta, kotiseutupäiviä ja muita kulttuuritilaisuuksia, näyttelyjä, talkoita sekä kulttuurimatkoja ja opintoretkeä sekä tiedottaa aluettaan ja omaa toimintaansa koskevista asioista.

Eri yhdistysten ja yhteisöjen tämän hetkinen matkailukohteiden ja matkailureittien tarjonta ja osittain myös markkinointi pyrittiin kartoittamaan mahdollisimman laajasti haastattelemalla eri yhdistysten jäseniä ja toimijoita sekä kirjallisella haastattelulomakkeella. Lisäksi

eri tilaisuuksista ja seminaareista on kerätty niin suullista kuin kirjallistakin materiaalia esimerkkinä mainittakoon Rokua Geopark -viikolla 24.-28.5.2011 järjestetyt tapahtumat sekä Luovat kylät –seminaari 25.11.2011 Muhoksella.

Tavoitteena oli yhteistyön tiivistäminen eri matkailuun ja matkailijoihin liittyvien osapuolten kesken sekä valmiiden kävely- ja kulttuuriretkien suunnittelu ja osittainen toteuttaminen jo kesällä 2011, mikä toteutuikin Tsasounan reitin ollessa koereittinä. Opinnäytetyössäni keskityin pääasiassa erilaisiin kulttuurikohteisiin. Luontomatkailuun liittyvät retket ja reitit kuten vaellusreitit, koski- ja melontareitit, ratsastusreitit ja yleensä ulkoiluun liittyvät tapahtumat rajasin pois työstäni.

Vastuullisen matkailun periaatteet ja ekologinen matkailu ovat mielestäni yhä tärkeämpiä huomioon otettavia asioita kehitettäessä Muhoksen matkailua. Sen vuoksi vastuullisen matkailun periaatteita on tuotu opinnäytetyössä esille ja niitä periaatteita toivotaan otettavan huomioon ja käytettävän suunniteltaessa matkailijoille erilaisia retkiä ja matkailureittejä.

Tarkoituksena on ollut, että tekemääni opinnäytetyötä voidaan hyödyntää myös tulevaisuudessa. Tämän opinnäytetyön pohjalta on hyvä kehittää jo olemassa olevia ja toteutettuja samoin kuin suunnitella ja työstää aivan uusia kulttuurireittejä. Opinnäytetyötä voi käyttää myös ideoinnin välineenä työstettäessä luontomatkailuun liittyviä reittejä ja retkiä. Opinnäytetyössä tuon esille myös omia kokemuksiani ja näkemyksiäni Kotiseutuyhdistyksen toiminnasta ja kehittämissuunnitelmista, koska olen ollut yhdistyksen hallituksessa ja toiminnassa mukana vuodesta 1986.

Tässä opinnäytetyössäni käytetään matkailuun liittyviä termejä, jotka perustuvat Kostiainen, Ahtola, Koivunen, Korpela & Syrjämaan kirjoittamaan kirjaan Matkailijan ihmeellinen maailma, Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme, markkinoinnin opettaja Lappalaisen esille tuomaan luokitteluun matkailijatyypeistä sekä Brännaren, Kairamon, Kulusjärven ja Materon kirjaan Majoitus- ja matkailupalvelut.

Matkailulla tarkoitetaan käsitteenä yksinkertaisesti matkustamista omalta paikkakunnalta toiselle paikkakunnalle eli konkreettisesti suoritetaan matka, jonka pituus ja matkan kesto voivat vaihdella hyvinkin paljon. Matkan tulisi kestää vähintään vuorokauden, tosin myös

vain päivän jollain paikkakunnalla viipyvät henkilöt lasketaan matkailijoihin. Yleensä matkailulla tarkoitetaan vapaa-ajalla tapahtuvaa liikkumista, vaikka taustalla saattaa olla monet muutkin syyt kuten työnteko, opiskelu tai erilaisten katastrofien ja mullistusten alta pakeneminen.

Turismi sanaa käytetään usein väärin matkailu-sanan synonyyminä. Varsinaista turismi-sanaa alettiin käyttää 1900-luvun alkupuolella viittamaan teollistuneiden yhteiskuntien matkailuun, ja tarkoittamaan yhä kasvavia ihmisjoukkoja ja matkailijoita, jotka kiertelivät paikasta toiseen katsomassa nähtävyyksiä. Matkailu kehittyi varsinaiseksi massaturismiksi toisen maailmansodan jälkeen, jolloin alettiin kehittää erilaisia matkapaketteja. Näin voitiin matkustaa halvemmalla sekä kehittyvien liikenneyhteyksien vuoksi yhä nopeammin ja kauemmas.

Kulttuuri-sanan katsotaan olevan lähtöisin latinankielisestä sanasta cultura, mikä tarkoittaa viljelyä. Kulttuuri-käsite on hyvin joustava. Sillä voidaan tarkoittaa muun muassa pysyviä, säännönmukaisia ja ihmisen tahdosta riippumattomia tietylle kansalle tai ryhmälle ominaisia tapoja, tottumuksia ja uskomuksia, ja ryhmiä, joita yhdistää kieli, uskonto, rotuominaisuudet ja yhteisen historian mukanaan tuoma yhteenkuuluvuudentunne. Matkailu on itsessään kulttuuria ja osa länsimaisen yhteiskunnan tavanomaista toimintaa, kun taas matkailukulttuuri on yleismaailmallista. Matkailuteollisuudelle on kuitenkin tärkeintä elämysten ja kokemusten tarjoaminen ja näiden palvelujen järjestäminen maksaville asiakkaille.

Matkailukulttuuri voidaan käsittää eri kulttuureissa olevien ihmisten kohtaamiseksi, joka on yhteiskunnallista, kaupallista ja poliittisesti organisoitunutta toimintaa. Kulttuuri ei kuitenkaan ole tarkkaan sidottu mihinkään tiettyyn yhteiskuntaan, ryhmään tai alueeseen. Kulttuuri pohjautuu niin menneeseen kuin nykyiseenkin ja se on jatkuvassa muutoksessa, se uusiutuu ja myös luo koko ajan uutta. Kulttuurin tuntemus edellyttää aktiivista elämistä ja kokemista sekä vuorovaikutusta, keskustelemista menneestä ja tulevasta. Kulttuuri, joka ei hyväksy muutoksia ja kehitystä, kuolee kokonaan. Nykyisessä maailmassa on lähes mahdotonta elää erityksissä muista kulttuureista.

2 MATKAILU MUUTOKSESSA

2.1 Matkailun kehitys

Matkailulla on pitkälle historiaan ulottuvat juuret. Ihmisillä on aina ollut tarvetta liikkua paikasta toiseen joko vapaaehtoisesti omasta halusta tai liikkuminen on tapahtunut pakon sanelemana. Useimmiten matkailu käsitetään vapaa-ajan liikkumiseen liittyvänä, mutta liikkumisen syyt saattavat vaihdella ja ovat vaihdelleet eri aikoina hyvinkin paljon. Liikkumisen taustalla voi olla elannon hankkiminen, sota, luonnonmullistukset, katastrofit ja useat muut seikat. (Kostiainen, Ahtola, Koivunen, Korpela & Syrjämaa 2004, 7-8.)

Matkailu on käsitteenä hyvin laaja-alainen ja moni-ilmeinen. Matkailuun liittyvät käsitteet ja näkemykset ovat aiheuttaneet eri alojen tutkijoiden kesken kiistaa esimerkiksi siitä ketkä kuuluvat matkailija- ja matkailu-käsitteen piiriin: onko vain päivän paikkakunnalla viipyvä henkilö matkailija tai onko säännöllinen liikkuminen työ- ja asuinpaikkakunnan välillä matkailua, sillä henkilö voi työpäivän aikana tai jälkeen tutustua myös paikkakunnan tarjomiin kulttuuri- tai matkailupalveluihin? (Kostiainen ym. 2004, 11-12.; Vuoristo & Vesterinen 2009, 13-14.)

Brännare, Kairamo, Kulusjärvi ja Matero tuovat esille (Brännare, Kairamo, Kulusjärvi & Matero 2005, 240) ihmisen matkustamisen perussyinä olleen kautta aikojen tiedonhalun, valloittamishalun, kaupankäynnin ja vapaa-ajan, mitkä ovat edelleen vaikuttaneet majoitus- ja ravitsemiselinkeinon syntyyn ja kehittymiseen. Kirjoittajat ovat jakaneet matkailun historialliset aikakaudet matkustamisen ominaisuuksien, matkakohteiden, matkustavan ja teknisen kehityksen perusteella kuuteen aikakauteen eli vanhan ajan matkailuun, keskiajan matkailuun, Grand Tourin aikaan, keskiluokkaisen matkailun aikaan, massaturismin aikaan ja yksilöllisen matkailun aikaan.

Vanhan ajan matkailun motiiveina olivat kaupankäynti, uskonnolliset syyt, urheilu, huvitukset, sivistys ja kulttuuri ja matkakohteina Välimeren alue eli nykyisen matkailun kanssa lähes identtiset motiivit ja kohteet. Kreikan kehittynyt kylpyläkulttuuri ja roomalaisten rakentamat hyvät tiet ja majapaikat loivat perustan matkailuelinkeinolle, joka levisi myös

muualle Eurooppaan. Silloinen varsin vilkas matkailu kuitenkin romahti Länsi-Rooman tuhoon vuonna 476 jkr. (Brännare ym. 2005, 240-241.)

Keskiajan, noin vuoden 1000 alkupuolella matkustettiin pääasiassa uskonnollisten syiden vuoksi, sillä kristityt ristiretkeläiset matkustivat Pyhään maahan eli Vatikaaniin, Roomaan ja Palestiinaan. Matkailu olikin mahdollista lähes yksinomaan vain aatelisille, kirkonmiehille ja korkeille virkamiehille. Ristiretkeläisten vuoksi luostareihin alettiin perustaa majoi- tus- ja ravitsemislaitoksia, joita luostarin väki hoiti oman työnsä ohessa. Myöhemmällä keskiajalla, 1200-luvulta alkaen matkustaminen alkoi vilkastua ja levitä myös kauppiaiden keskuudessa kaupankäynnin laajenemisen, kaupunkien synnyn ja yliopistojen perustamisen vuoksi. Venetsian kauppapuhtinaat matkustivat paljon myös maineikkaan Silkkitie kautta Euroopasta Kiinaan. Keskiajan loppupuolella niin kutsutun renessanssin aikaan 1300-1500 -luvulla kirkon valta alkoi heiketä ja ilmapiiri vapautua. Antiikin Kreikan, Rooman ja Italian ihannointi ja kiinnostus kasvoi, minkä johdosta Rooman aikaisia kylpylöitä alettiin kunnostaa ja kylpyläelämä alkoi jälleen elpyä. (Brännare ym. 2005, 241-242.)

Romantiikan aikakaudella 1700-1800-luvun alkupuolella matkailulle oli luonteenomaista luonnon ihailu. Matkailukohteina olivatkin erilaiset merenrantakohteet ja jokireitit sekä Alpit. Matkustaminen oli helpottunut hevosvaunujen yleistymisen johdosta, joskin matkustaminen oli edelleen pääasiassa säätyläisten etuoikeus, koska heillä oli varallisuutta ja aikaa matkustaa. 1800-luvulla etenkin Englannin aristokraattinuorukaisten elämään kuului Grand Tour eli suuri matka Manner-Euroopan huomattaviin kulttuurikeskuksiin. Matkan tarkoituksena oli uuden oppiminen ja itsensä sivistäminen, joskin kyseisiä matkoja myös kritisoitiin runsaiden ja erilaisten huvi- ja kulttuuritilaisuuksien vuoksi. Grand Tour suuntautui pääasiassa Pariisiin, Roomaan, Venetsiaan, Heidelbergiin ja Kölniin, ja matka saattoi kestää kuukausia jopa kaksi tai kolmekin vuotta. (Brännare ym. 2005, 242.)

Keskiluokkaisen matkailun aikakaudelle loi perustan Iso-Britanniassa 1700-luvun lopulla alkanut teollinen vallankumous, ja siitä seurannut voimakas teollistuminen ja kaupungistuminen koko Euroopassa. Palkkatyöväen asema kohentui ja lomien myötä myös vapaa-ajan merkitys kasvoi. Samaan aikaan myös liikennevälineet kehittyivät; ensimmäinen junayhteys avattiin välille Liverpool-Manchester vuonna 1825, höyrylaivaliikenne kehittyi ja laivojen koko kasvoi. 1900-luvun alkupuolella alkoi myös maantieliikenne sekä autoistuminen kehittyä voimakkaasti Fordin T-mallin myötä, koska kyseistä mallia voitiin valmis-

taa teollisesti. Tämän johdosta autojen hinnat laskivat, ja myös tavalliset ihmiset pystyivät hankkimaan auton. Lentoliikenteen katsotaan aloitetun kuumailmapalloilla jo 1880-luvulla, mutta vasta vuonna 1903 avattiin ensimmäinen säännöllinen lentoreitti Berliini Leipzig - Weimar välille. Alussa lentoliikenteessä kuljetettiin pääasiassa vain postia ja tavaroita, ja sen merkitys matkailuliikenteessä oli vähäinen. Vasta toisen maailman sodan jälkeen lento-liikenne alkoi kehittyä ja kasvaa räjähdysmäisesti. (Brännare ym. 2005, 242-243.)

Matkailun kehittymisen yhtenä tärkeimpänä tekijänä pidetään agenttien ja matkatoimistojen mukaantuloa elinkeinoon. Britti Robert Smart alkoi jo vuonna 1822 myydä paikkoja Bristolista Dubliniin Irlantiin liikennöiviin aluksiin, ja Thomas Cook järjesti ensimmäisen ryhmämatkan junalla Leicesteristä Loughboroughiin pakettina, johon sisältyi matka sekä tarjoilua vuonna 1841. Cook kehitti ryhmämatkailun ideaansa ja perusti ensimmäisen täyden palvelun matkatoimiston jo vuonna 1860. (Brännare ym. 2005, 243.) Kyseinen matkatoimisto palvelee edelleenkin ympäri maailmaa, myös Suomessa.

1900-luvun alkupuolella matkailijamäärien kasvaessa alettiin matkailusta käyttää sanaa turismi ja myöhemmin matkailun yhä laajetessa massaturismi, mille on tyypillistä kilpailu matkailijoista ja nähtävyyksistä ja matkakohteisiin on hyvät ja edulliset liikenneyhteydet. Massaturismiin liittyvät matkailutuotteet ja palvelut ovat kaikille matkailijoille lähes samankaltaisia, helposti ostettavissa ja kaikkien saatavilla. Hyvinvoinnin ja vapaa-ajan kasvu sekä kulkuvälineiden kehittyminen ovat auttaneet matkailun mahdollisuuksien laajentumisen uusille kuluttajaryhmille toisen maailmansodan jälkeen. 1960-luvulta alkaen jumbojet-lentokoneiden ja charter-lentojen kehittyminen on mahdollistanut suurten matkailijamäärien vuoksi hintatason laskun ja myös erilaisten matkapakettien kehittämisen niin ryhmille kuin yksittäisille matkailijoillekin. (Brännare ym. 2005, 244-245.)

Massaturismin rinnalle on kehittynyt yksilöllisen matkailun tarve. Matkalle saatetaan lähteä ryhmissä, mutta matkakohteessa halutaan kuitenkin yksilöllisiä palveluita ja käydään oman kiinnostuksen mukaisissa kohteissa ja oman aikataulun mukaisesti. Elämysmatkailu on matkailutuotteiden vetovoimaisuuteen perustuvaa matkailua ihmisille, joille tavanomaiset palvelut eivät riitä. Elämysmatkailijat haluavat henkisiä tai fyysisiä, arkipäivän yläpuolelle meneviä elämyksellisiä, kokonaisvaltaisia kokemuksia, jotka yleensä jättävät pysyvät muiston. Suomessa matkailualan ammattilaiset ovat järjestäneet elämysohjelmapalveluja jo vuosikymmeniä, ja esimerkiksi incentive-matkailussa eli kokous- ja kannustematkailussa

Suomi on tunnettu myös ulkomailla. (Brännare ym. 2005, 244-245.) Matkailijat voidaan Lappalaisen (Lappalainen 2010.) mukaan luokitella matkailijatyypeittäin etsijöihin, mukana seuraajiin ja eteenpäin pyrkijöihin. Lisäksi matkailijat voidaan jakaa myös persoonallisuutensa mukaan psykentrikoihin, allosentrikoihin ja midsentrikoihin.

Matkailu- ja matkailuelinkeino on luonnollisesti hyvin herkkä erilaisille muutoksille, ja ne saattavat vaikuttaa joskus jopa lamaannuttavasti kyseisen alueen matkailuun ja koko matkailuelinkeinon kuten Tsernobylin ydinvoimalaonnettomuus vuonna 1986, terrori-iskut New Yorkissa vuonna 2001 ja Lähi-idän sota, Keski-Euroopan tulvat kesällä 2002 ja Kaukoidän tsunami vuonna 2004. (Brännare ym. 2005, 245.)

Matkailulla on Kostiainen ym. (Kostiainen ym. 2004, 7-8.) mukaan hyvin laaja-alaisia ja moninaisia vaikutuksia, ja sen vuoksi matkailu on kehittynyt useiden tieteenalojen tutkimuskohteeksi. 1800-1900-luvun vaihteessa kansainvälisiä matkailijoita arvioitiin olevan noin miljoona. Ennen toista maailmansotaa edeltävältä ajalta ei matkailusta ole kuitenkaan tarkkoja tietoja. On laskettu, että vuonna 1950 kansainvälisessä matkailuliikenteessä kulki 25 miljoonaa matkustajaa, vuonna 1960 lähes 69 miljoonaa, vuonna 1970 noin 159 miljoonaa ja vuonna 2000 jo noin 700 miljoonaa ihmistä. Näihin lukuihin ei ole laskettu kotimaanmatkailijoita, joten matkailijoiden määrä on vielä tuostakin huomattavasti suurempi.

Nykyisin matkailu on yksi tärkeimmistä elinkeinoista ja teollisuudenaloista, koska sen taloudellinen merkitys kaikille osapuolille niin matkailun järjestävälle kuin matkailijan vastaanottavalle ja matkaosuudesta huolehtivalle on niin suuri ja monipuolinen. Matkailussa liikkuu suuria rahamääriä ja matkailun työllistävä vaikutus koko yhteiskunnalle on merkittävä ja sen merkitys on viime vuosina kasvanut yhä suuremmaksi. Suomen matkailusta saaman tulon on laskettu vuonna 2000 olleen noin 36 miljardia markkaa eli lähes 6 miljardia euroa. (Kostiainen ym. 2004, 10-11.)

Suomen pohjoinen ja syrjäinen sijainti, napapiiri, Nordkapin läheisyys ja Suomi Euroopan Unionin itäisimpänä maana, Venäjän rajalla ovat osaltaan luoneet kiinnostusta Suomen matkailua kohtaan. Suomen selvästi toisistaan poikkeavaa neljä vuodenaikaa, yötöntä yötä, pohjoisen kaamoksen ja napapiirin ylityksen kiehtovuutta sekä maamme laajoja erämaita on osattu käyttää hyväksi kehitettäessä erityisesti luontomatkailua. Myös Suomen vakaa kallioperä, jossa ei esiinny voimakkaita maanjäristyksiä ja joka on myös geologisesti rau-

hallista tuo lisäksi oman mielenkiintonsa maatamme kohtaan. (Hemmi 2005, 11, 18-19.; Vuoristo & Vesterinen 2009, 22, 33.)

2.2 Matkailun markkinoinnin teoriaa

Rope (Rope 1995, 40-42.) määrittelee markkinoinnin ajatustavaksi tehdä ja toteuttaa valitun kohderyhmän tarpeisiin kohdennettua liiketoimintaa. Markkinoinnin avulla saadaan rakennettua kilpailuetuperusteinen tarjonta ja vietyä tämä tuote ostohalua synnyttämällä tuloksellisesti kohderyhmän hankkimaksi varmistaen samalla asiakassuhteen jatkuvuus.

Onnistuneen markkinoinnin Rope katsoo edellyttävän systemaattista, määrätietoista ja pitkäjänteistä toimintaotetta, prosessinhallintaa, selkeää tulosajattelua sekä kokonaisvaltaista otetta, joka varmistaa, että tehdyt ratkaisut ovat toisiinsa yhdenmukaisia. Onnistunut markkinointi vaatii myös ihmisen käyttäytymisen ymmärtämistä sekä jatkuvaa toiminnan markkinoinnin kehittämistä, koska se mahdollistaa jatkuvan kilpailukykyyn ylläpitämisen. Markkinointi on kehittynyt perinteisestä lyhytjänteisten kampanjoiden ja kertakauppojen tekemismallista kokonaisvaltaiseksi toimintajärjestelmäksi, jossa oleellisinta on markkinoinnin kokonaisuuden hallinta sekä pitkäjänteinen ja tuloshakuinen markkinointi.

Lappalaisen (Lappalainen 2010.) mukaan markkinointi ei ole synonyymi sanoille myynti tai mainonta, vaan markkinoinnilla tarkoitetaan kannattavien asiakassuhteiden luomista eli uusien asiakkaiden hankkimista ja nykyisten asiakassuhteiden säilyttämistä ja kasvattamista. Markkinointi on sosiaalinen ja johtamistaidollinen prosessi, jossa tuotteiden ja arvojen luomisella ja vaihdolla pyritään toteuttamaan yksilöiden ja ryhmien tarpeet. Markkinoinnin tehtävänä on siis yksinkertaisesti yhdistää kysyntä ja tarjonta eli myyjä haluaa myydä jonkun tuotteen tai palvelun ja ostajalla on vastaavasti tarve ja halu ostaa ja myös kyky ostaa tämä tuote tai palvelu.

Markkinoinnin tehtävänä on kysynnän ennakointi, kysynnän selvittäminen, kysynnän herättäminen, kysynnän ylläpito, kysynnän tyydyttäminen ja sen säätely. Kansalaisliikkeet kuten konsumerismi ja ympäristöliikkeet alkoivat toimia markkinoinnin säätelämiseksi jo viime vuosisadan alusta lukien. Konsumerismi alkoi vaikuttaa 1900-luvun alusta, ja sen tavoitteena on parantaa ostajien oikeuksia ja valtaa suhteessa myyjiin. Liike onkin saanut ai-

kaan laajan kuluttajansuojan läntisillä markkinoilla. Ympäristöliikkeet alkoivat vaikuttaa 1960-luvulla. Ympäristöliikkeiden tavoitteena on suojella ja parantaa ihmisten elinympäristöä, ja ne ovatkin saaneet aikaan kestäväen kehityksen huomioimisen yrityksissä. (Lappalainen 2010.)

Lappalaisen esityksen mukaan markkinat muodostuvat niistä asiakkaista, jotka ostavat tai aikovat ostaa tuotteen tai palvelun tietyllä alueella tietyssä aikana. Kysyntä on vastaavasti se määrä hyödykkeistä, jotka yrityksen toiminta-alueella olevat asiakkaat haluavat tietyssä aikana ostaa ja kulutus on se määrä hyödykkeistä, jotka asiakkaat tosiasiallisesti ostavat.

Kotler, Armstrong, Saunders & Wong (2005) jaottelee markkinoinnin peruskilpailukeinoihin, jotka ovat tuote (product), hinta (price), saatavuus (place) ja markkinointiviestintä (promotion). Matkailuyrityksen 4 p:tä voidaan käsitellä esimerkiksi kysymyksillä; Millainen tuote on, millaista hinnoittelua käytetään, millainen saatavuus ja miten markkinointiviestitään? Matkailutuotteen kohdalla on tärkeää tiedostaa, mikä on ydintuote ja mitkä ovat matkailutuotteen avustavat osat ja mitkä ovat liitännäispalveluja sekä missä elinkaarensa vaiheessa tuote parhaillaan on.

Tuotteen hinnan ollessa kilpailukeinona tulee erotella myyntitavoitteet, kannattavuustavoitteet ja mielikuvatavoitteet. Tuotteen hintaan vaikuttavat muun muassa markkinat eli kysyntä ja kilpailu, kustannukset, yrityksen tavoitteet, julkisen vallan toimenpiteet sekä itse myytävä tuote ja kohderyhmä. Saatavuus kilpailukeinona voidaan jakaa markkinointikanavapäätöksiin eli mitkä ovat jakelukanavat, ulkoinen saatavuus eli toimipaikan saavutettavuus sekä sisäinen saatavuus eli asiointi toimipaikassa. Markkinointiviestinnän muotoja ovat mainonta, myynnin edistäminen, henkilökohtainen myyntitoiminta sekä suhdetoiminta. Viestintävälineet valitaan sen mukaan mitä, missä ja milloin asiakas lukee, mitä katsoo ja kuuntelee ja missä liikkuu. Sanoman sisältö pyritään valitsemaan sen mukaan mitä asiakas arvostaa ja näin voidaan vedota hänen arvomaailmaansa.

AIDA-mallin avulla voidaan helpottaa viestien suunnittelua. Malli muodostuu kirjaimista A eli attention, herätä asiakkaan huomio, I eli interest, herätä asiakkaan mielenkiinto, D eli desire, herätä asiakkaan ostohalu ja A eli action, saa asiakas ostamaan. Tämän mallin pohjalta ja avulla voidaan luoda asiakastyytyvyyttä ja kehittää lisäpalveluita asiakkaille. Lappalaisen mukaan parasta markkinointia on lopulta kuitenkin hyvin tehty työ.

2.3 Asiakasryhmät ja segmentointi

Korhonen erittelee asiakaskohderyhmät matkan tarkoituksen mukaan ryhmiteltynä seuraavina kokonaisuuksina: yksittäismatkailijat, liike- ja virkamatkailijat, ryhmät/ryhmämatkailijat, yhteistyökumppanit ja yritysasiakkaat. (Boxberg, Komppula, Korhonen & Mutka 2001, 123-131.)

Yksittäismatkailijoiksi luetaan kaikki yksin matkustavat henkilöt ja alle kymmenen henkilön muodostamat pienryhmät. Tällaisia pienryhmiä ovat esimerkiksi perheet ja kaveriporukat. Liike- ja virkamatkailijat ovat julkishallinnon tai yritysten työntekijöitä, jotka työmatkansa aikana käyttävät erilaisia matkailuun liittyviä palveluita työnantajansa toimeksiantosta ja yleensä työnantajan kustannuksella. Tällaisia asiakkaita ovat esimerkiksi majoitusliikkeissä yöpyvät liike- ja virkamatkailijat tai kokousasiakkaat.

Ryhmämatkailijat koostuvat vähintään kymmenen henkilön ryhmästä. Tyypillisimpiä ryhmämatkailijoita ovat eläkeläisjärjestöt, poliittiset järjestöt, vapaaehtoistoimintaan pohjautuvat järjestöt ja harrasteryhmät. Hinnoitteluun perustuva ryhmäkoko saattaa olla pienempikin, sillä jopa jo kolme henkilöä voi muodostaa ryhmän esimerkiksi liikennepalveluissa. Yhteistyökumppaneilla Seija Korhonen tarkoittaa sellaisia yrityksiä, jotka välittävät ja markkinoivat edelleen omille asiakkailleen toisen yrityksen matkailupalveluita.

Yritysasiakkaaksi luetaan yksittäinen yritys, joka tilaa matkailupalveluja asiakkailleen, sidosryhmilleen tai henkilöstölleen. Yritysasiakkaat haluavat yleensä vierailun yhteyteen myös erilaisia aktiviteetteja tai elämyksellisiä elementtejä. Markkinoinnissa painopiste on henkilökohtaisilla kontakteilla ja asiakaskäynneillä. Yrityksen vierailuista päättäviä henkilöitä voidaan esimerkiksi kutsua etukäteen tutustumiskäynneille.

Segmentoinnilla tarkoitetaan erilaisten asiakasryhmien valintaa markkinoinnin kohderyhmäksi. Yleensä asiakkailla on erilaisia perusteita tekemilleen hankintapäätöksille, siksi eri asiakasryhmille kannattaa ja on hyvä markkinoida eri tuotteita ja eri tavalla. Näin markkinoinnin kohdistamisella markkinoinnista saadaan myös taloudellisempaa ja tehokkaampaa. (Lappalainen 2010.)

Kuluttajien segmentointikriteerit voidaan jaotella demografisiin-, elämäntyyli- ja asiakassuhde-kriteereihin. Demografisia kriteerejä ovat muun muassa ikä, sukupuoli, koulutus, ammatti, asuinpaikka, uskonto ja perheen koko. Elämäntyyliin perustuvia kriteereitä ovat motiivit, asenteet, harrastukset ja erilaiset kiinnostuksen kohteet. Asiakassuhdekriteereitä ovat esimerkiksi ostomäärä ja ostotiheys, ostouskollisuus ja asiakastyytyväisyys. (Lappalainen 2010.)

Asiakasryhmien valinnassa voidaan segmentointiperusteena käyttää taloudellisia- ja väestötekijöitä kuten tulot, ammatti, sukupuoli, ikä ja talouden koko, alueellisia tekijöitä kuten ilmasto, asukastiheys ja sijainti sekä käyttäytymiseroja kuten ostomotiivi, elämäntyyli, persoonallisuus, tuotteen omistaminen ja asiakassuhteen vaihe. Taloudellisten- ja väestötekijöiden perusteella markkinoitavia tuotteita ovat esimerkiksi autot, lehdet, kosmetiikka, korut, vaatteet, musiikki, kesämökit ja asunnot. Alueellisten tekijöiden perusteella markkinoitavia tuotteita ovat esimerkiksi jalkineet, kasvit, myymälätyypit, golf-kentät ja kioskit, ja käyttäytymiserojen perusteella kellot, lomamatkat, ruuat, konsertit ja kuntosalit, jopa kaikki tuotteet. (Lappalainen 2010.)

2.4 Vastuullinen matkailu

Vastuullisella matkailulla tarkoitetaan matkailua, jossa otetaan huomioon matkailun aiheuttamat ympäristövaikutukset kuten kasvavan liikenteen, jätemäärien ja rakentamisen vaikutukset. Tulevaisuudessa matkailu erityisen kulumiselle herkille alueille kuten arktisille alueille ja Pohjoismaihin, myös Suomeen lisääntyy ihmisten halutessa kokea ja nähdä koskematonta luontoa, nähtävyyksiä ja harvinaisia eläimiä ja kasveja. Matkailija voi kuitenkin monin eri keinoin keventää matkansa ympäristövaikutuksia ja näin suojella luontoa. Hän voi esimerkiksi valita matkustamiseen ympäristöä vähän kuormittavan liikennevälineen tai vaikkapa valita sellaisen hotellin tai lomakylän, jossa ympäristöasiat on otettu huomioon ja toiminnan ympäristövaikutukset selvitetty. (Brännare ym. 2005, 264.)

Kestävän kehityksen periaatteisiin kuuluu, että ihminen sopeuttaa oman toimintansa ja kulutuksensa sille tasolle, jolla turvataan myös tuleville sukupolville nykyisen kaltaiset elinmahdollisuudet. Kestävällä kehityksellä voidaan tarkoittaa ekologista kestävyttä, jolloin suojelemme luonnon monimuotoisuutta, sosiaalisesti kestävästä kehitystä, jolloin tarkoite-

taan ihmisarvoisen elämän ja oikeudenmukaisen kohtelun takaamista kaikille ihmisille, taoudellisesti kestävästä kehityksestä, jolloin ihminen sopeuttaa toimintansa luonnon kestokyvyn mukaiseksi, kulttuurista kestävyttä, jolloin ilmennetään monimuotoisuuden hyväksymistä myös kulttuureissa ja eettisesti kestävästä kehityksestä, jolloin tarkastellaan ihmisarvoista elämää ja arvojen muutoksia. (Brännare ym. 2005, 265-266.)

Rio de Janeiron YK:n ympäristö- ja kehityskokous UNCED vuonna 1992 jälkeen on laadittu kansainvälistä matkailua koskevia kestävästä matkailun tavoitteita niin matkailuelinkeinoille ja yritystoiminnalle, hallituksille kuin kansainvälisille instituutioille ja kansalaisjärjestöille. Esimerkiksi Maailman luonnonsäätiö WWF on määritellyt matkailun yleiset kestävyden periaatteet, Suomen Ekoyrittäjät ry vastuullisen yritystoiminnan ekoettiset periaatteet sekä Suomen Matkatoimistojen Liitto ry SMAL on myös julkaissut matkatoimistojen kestävästä matkailun periaatteet. (Hemmi 2005, 81.)

Samoin Reilun matkailun yhdistys on omalta osaltaan laatinut suosituksen, miten matkailijoiden toivotaan käyttäytyvän eli

- hanki tietoa matkakohteesta
- matkusta huippusesongin ulkopuolella
- valitse vastuuntuntoinen matkanjärjestäjä
- suosi paikallista
- säästä energiaa ja vettä
- minimoi jätteet
- kunnioita paikallista kulttuuria
- suojele ihmisiä, eläimiä ja luontoa
- kerro näkemästäsi ja kokemastasi. (Hemmi 2005, 85, 100, 108.)

Kestävästä kehityksestä mukaisesti luonnon ja ympäristöasioiden huomioiminen voi olla matkailuyritykselle myös kilpailuvaltti, josta ovat kiinnostuneet myös sellaiset matkailijat, jotka eivät välttämättä ainakaan aluksi huomioi ympäristöasioita matkailukohdetta valitessaan. Brännaren ym. mukaan ympäristöä säästäviä hankkeita tutkittaessa on havaittu, että matkailualalla erityisesti ympäristöön panostaminen on ollut tuloksellista palvelun laadun parannusta. (Brännare ym. 2005, 266-268)

Ympäristöasioiden huomioiminen ja erilaisten ympäristöjärjestelmien kuten EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) tai ISO 14001 -standardin käyttöönotto saattavat tuoda matkailuyrittäjälle myös huomattavia taloudellisia säästöjä kuten vähentynyt energian kulutus, tehostuneet prosessit, jätteiden väheneminen ja jätteiden käsittelystä aiheutuvien kulujen väheneminen sekä uusiokäyttö. Myös erilaisten ympäristömerkkien esimerkiksi EU-Kukan tai Joutsenmerkin käyttöoikeuden hankkimista voidaan käyttää hyväksi yrityksen tuotteen ja palvelun markkinoinnissa ja imagon parantamisessa. (Hemmi 2005, 144-145.)

2.5 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön tavoitteena oli muhoslaisten yhdistysten ja yhteisöjen matkailusuunnitelmien yhdistäminen hallituksi kokonaisuudeksi, erilaisten kävelyreittien ja retkien suunnittelu ja työstäminen muhoslaisiin kulttuurikohteisiin sekä matkailukohteiden ja matkailureittien nykyinen tarjonta ja osittain myös markkinoinnin kartoittaminen. Tavoitteena oli myös se, että opinnäytetyön pohjalta olisi hyvä kehittää jo olemassa olevia ja toteutettuja samoin kuin suunnitella ja työstää aivan uusia kulttuurireittejä. Samoin opinnäytetyötä voitaisiin hyödyntää ideoinnin välineenä työstettäessä luontomatkailuun liittyviä reittejä ja retkiä. Kyseisiä tavoitteita olen pyrkinyt kartoittamaan ja saamaan niihin vastauksia eri tiedonhankintamenetelmillä.

Tutkimuksessani ensisijaisena tiedonhankintamenetelmänä olen käyttänyt haastatteluja eli haastatteleamalla eri järjestöjen toiminnasta vastaavia henkilöitä sekä lähettämällä haastattelulomakkeita muutamille yhdistyksille ja yrityksille. Tutkimusongelmat on osittain tiedostettu etukäteen, ja niitä on pyritty haastattelulomakkeen avulla tuomaan esille ja edelleen päätelmissä myös ratkaisemaan (Liite 1).

Ongelmana on ollut muun muassa ettei sähköpostitse lähetettyihin haastattelulomakkeisiin ole vastattu. Tätä ongelmaa olen pyrkinyt välttämään soittamalla henkilölle, jolle haastattelulomakkeen lähetin tai haastatteleamalla kyseisen yhdistyksen jäseniä ja yrityksen toimijoita henkilökohtaisesti. Tästä huolimatta osa lomakkeen saajista jätti vastaamatta.

Kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää olen käyttänyt tehdessäni yleistyksiä ja päätelmiä haastatteluista ja haastattelulomakkeista nousevien seikkojen perusteella. Aineis-

toa olen pyrkinyt tarkastelemaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisestikin nostaten siitä esiin merkityksellisiä ja kehittämiskelpoisia esityksiä ja aloitteita. Kehittämisideoita olen tuonut esille kohdassa 6.3.

Olen vierailut useissa eri tapahtumissa ja tilaisuuksissa ja kerännyt sieltä materiaalia kuten Rokua Geopark -viikko 24.-28.5.2011. Viikon ohjelmaan kuului muun muassa Pyhäkosken voimalaitoksen museon opastettu esittelykierros Muhoksella ja Rokua Geoparkin ava-jaiset Opaskeskus Supassa, jossa myös Geopark -alueella sijaitsevat yrittäjät kuten muhoslainen Raija Ikonen Savipaja Savi-Jontusta esittelivät omia tuotteitaan. Muhoksella järjestetty Luovat kylät -seminaari 25.11.2011 toi aivan uusia näköaloja ja ideoita Muhoksen matkailun kehittämiseksi, sillä tilaisuudessa elokuvaohjaaja ja -käsikirjoittaja Markku Pölönen tuuletti kuulijakuntaa heti alkusanoikseen sanomalla Muhoksen kunnan markkinoinnin olevan aivan hunningolla.

Mitä tästä kylästä tiedetään? Mimmi, maailman kaunein ja heavybändi, mikä se nyt oli, Sentenced. Täällähän pitäisi olla Armi-patsaita ja kunnan pitäisi mainostaa, että Muhos on universumin kauneimpien naisten kylä. (Pölönen 2011.)

Tärkeänä tiedonlähteenä ovat luonnollisesti olleet myös paikalliset sanomalehdet, esitteet sekä kirjallisuus ja internet. Ajantasaisin tieto on kuitenkin saatu haastattelujen ja keskustelujen kautta.

2.6 Tutkimustulokset

Opinnäytetyötäni varten lähetin eri yhteisöille ja matkailuyrittäjille yhteensä kolmetoista haastattelulomaketta pääasiassa sähköpostitse, joihin sain vastauksia yhdeksältä vastausprosentin ollessa näin 69,2 prosenttia. Yhtä yhdistyksen jäsentä, jolle olin haastattelulomakkeen lähettänyt ja joka ei ollut vastannut haastattelun henkilökohtaisesti. Tällöin vastausprosentti nousi 76,9 prosenttiin. Lisäksi olen keskustellut useiden muhoslaisten henkilöiden ja eri yhteisöjen edustajien ja jäsenten kanssa koskien Muhoksen kulttuurikohteita ja kulttuurimatkailua.

Haastattelulomake (Liite 1) on suunniteltu yhteistyössä opinnäytetyön ohjaaja Pirkko Tiepuolen kanssa. Haastattelulomakkeiden avulla on pyritty kartoittamaan eri yritysten ja yhteisöjen viimeisen kahden vuoden aikana tehdyt retket ja vierailut Muhoksella, tulevaisuuden suunnitelmat sekä toiveet yhteistyöstä Muhoksen Kotiseutuyhdistyksen kanssa. Samalla on pyritty kartoittamaan, erityisesti haastattelujen avulla minkälaisia yhteisiä matkailijoita eri kulttuurikohteissa sekä Muhoksen kotiseutumuseolla vierailee. Tutkimuksen perusteella olen lisäksi pohtinut minkälaisia tapahtumia ja retkiä voisimme eri järjestöjen kanssa yhteistyössä suunnitella ja toteuttaa. Kysymyksiä oli yhteensä neljä.

Eri yhdistysten ja yhteisöjen matkailureittien ja -retkien tarjonta

Matkailuun liittyviä retkiä ja vierailuja haastattelulomakkeeseen vastanneilla yrityksillä ja yhteisöillä oli viimeisen kahden vuoden aikana ollut hyvin harvakseltaan. Yritysten matkailuun liittyvät toiminnot olivat pääasiassa yksittäisten matkailijoiden vierailuja, harvemmin isompien ryhmien vierailuja yritykseen. Joskus myös päiväkodin lapset sekä esikoululaiset olivat käyneet tutustumassa yrityksen toimintaan. Erikseen suunniteltuja retkiä tai tutustumisia yritysten toimintaan ei ollut lainkaan yrittäjien järjestämänä tehty.

Yhteisöt tekivät retkiä ja vierailuja niin Muhoksen alueelle kuin maakunnallisiinkin kohteisiin. Yhteisöjen retket olivat pääasiassa oman yhdistyksen tai valtakunnallisen liiton puitteissa tehtyjä retkiä yhteisiin tapahtumiin ja aluepäiviin. Osa yhdistyksistä ei tehnyt tutustumiskäyntejä muhoslaisiin kulttuurikohteisiin lainkaan, kun taas osa vieraili ahkerastikin toisten yhdistysten järjestämässä näyttelyissä ja tapahtumissa.

Osa yhdistyksistä kertoi järjestävänsä itse erilaisia näyttelyitä ja tapahtumia tai yhdistyksen ylläpitämä rakennus kuten tsasouna tai luontomatkailuun liittyvä luontopolku tai kanootti-reitti oli matkailijoiden vierailu- ja tutustumiskohteena. Esimerkiksi Metsähallituksen luontopalveluille oli siirtynyt Metsäntutkimuslaitoksen kohteita Muhokselta vuonna 2008. Kohteita ovat mm. Liimanninkoski, Patalikon luontopolku ja Huikarin polku. Kohteiden tarpeellisuutta ja käyttöastetta kartoitettiin parhaillaan. (Kärenlampi 2011.)

Muhoksen Lions Club oli raivannut yhteistyössä Muhoksen Rotaryklubin kanssa noin 16 kilometriä pitkän melontareitin Muhoarjoelle välille Isterinkoski - Syväys. He olivat myös rakentaneet kanoottien laskupaikan, johon kuului laituri. Kyseisestä talkootyöstä Oulujoen

reitti ry myönsi Oulujoen vesistön Vuoden 2010 vesistöteko -yhteisöpalkinnon huhtikuulla 2011 Muhoksen Lions Clubille ja Muhoksen Rotaryklubille. (Viitajylhä 2011.)

Eri yhdistysten ja yhteisöjen matkailureittien ja -retkien toteutuksen ongelmat

Yrityksillä ei ollut kyselyjen mukaan suunnitelmia järjestää retkiä tai vierailuja ollenkaan itse toteutettuna yleensä kustannusten ja työntekijäpulan vuoksi. Vapaaehtoisin voimin toimivat yhdistykset tarvitsevat mukaan aktiivitoimijoita ja sellaisia yhdistysaktiiveja, jotka ovat kiinnostuneita järjestämään matkoja. Tarvittaisiin innokkaita ”ohjelmanikkareita” ja kustannuslaskelmavertailuja tekevä henkilö, kuten yhdessä haastattelulomakkeessa mainittiin.

Muhoksellakin on paljon kohteita kuten Oulujoki-yhtiö ja Päivärinne, joilla on historia-arvoa laajemmalti. Näitä kohteita pitäisi tehdä tunnetuksi ja näiden tiimoilta voisi kehittää vierailukohteita - puuttuu vain tekijöitä ja ideoijia. Kotiseututietous esimerkiksi Päivärin-teelle muuttaville ja muuttaneille kannattaisi hyödyntää siten, että järjestettäisiin opastettuja retkiä jokaiselta kyläkulmalta, tai vaikkapa vain Muhokselle muuttaville esiteltäisiin kuntaa, sen eri kyliä ja nähtävyyksiä. Esimerkkinä mainittiin Koivikon robottinavetta, joka olisi joidenkin vastaajien mielestä hyvin mielenkiintoinen.

Joissakin vastauksissa toivottiin omaa tiedotuskanavaa, onko se sitten internet vai lähikau-pan infotaulu, josta kaikki niin nuoret kuin vanhatkin näkisivät tulevat tapahtumat olisi hyvä tutkia. Yleensäkin vastauksista kävi selvästi ilmi, ettei yhdistyksillä ollut työntekijöitä järjestämään tapahtumia tai retkiä.

Toiveet suunnitelmien toteuttamiseksi ja uudet ideat

Yritykset toivoivat, että retkistä tai vierailuista sovittaisiin etukäteen ja ne suunnattaisiin pienryhmille maksimissaan kymmenelle hengelle. Vierailijat voisivat tutustua useaan eri kulttuurikohteeseen saman retken aikana. Osalla yrittäjistä, oman kertomansa mukaan oli heikohko kielitaito, joten oppaan toivottiin kykenevän tulkkamaan myös eri kielillä. Tämä asettaa luonnollisesti myös Kotiseutuyhdistykselle haasteita saada museolle kielitaitoinen museon esittelijä kesäaikana.

Muhoksen Kotiseutuyhdistyksen toivottiin tekevän yhteistyötä Geopark-hankkeen kanssa, koska Muhoksen kulttuuri ja alueen historia liittyvät olennaisesti myös Geopark-hankkeen

osa-alueisiin, ja paikallista tietoa olisi tärkeää saada ja kerätä talteen. Samoin Muhoksen Kotiseutuyhdistyksen toivottiin työstävän ”Kotiseutu tutuksi” -kansion, johon kerättäisiin tietoja muhoslaisista kulttuurikohteista, Muhoksen vanhasta puukirkosta ja eri paikoista kuten Liimanninkoskesta. Lisäksi katsottiin tärkeäksi saada museolle ortodoksista ja karjalaisista perinnettä olevaa esineistöä ja kirjallisuutta. Useassa vastauksessa toivottiin järjestettävän perinneiltoja, joiden aiheena olisivat muhoslaiset sananparret, sanonnat ja tarinat kuten Koivu ja Tähti -tarina ja edesmenneen kotiseutuneuvos Martti Lukan kirjoittamat tarinat ja runot.

Kotiseutuyhdistyksen toivottiin järjestävän kävelyretkiä esimerkiksi museolta kävellen tsasounaan missä esittely ja opastettuja hautausmaakierroksia kesäisin. Reitit olisi hyvä saada myös kirjastolle suunniteltavaan Muhos-info karttaan sekä kirjastovirman sivuille.

Henkilökohtaisissa keskusteluissa ja haastattelulomakkeissa tuotiin esille ja toivottiin Kotiseutuyhdistyksen huomioivan vapaaehtoisjärjestöjen arvokas työ ja siitä myös tiedottamisen. Kotiseutuyhdistys voisi toimia tiedotuskanavana vapaaehtoisjärjestöjen ja kuntalaisten ja matkailijoiden välillä. Esimerkkinä mainittiin Muhoksen Lions Clubin Muhosjoki -projekti, jonka tavoitteena on Muhosjoen melontareitin saaminen yleisön tietoon ja sen saaminen yhdeksi kiinnostavimmista kohteista Oulun lähiympäristön melontareittinä. Projekti sai Oulujoen vesistöteko 2010 palkinnon, joka on hyvin arvostettu ja merkittävä palkinto.

Tällä hetkellä Tervareitistön osanakin oleva Lemmenpolku on vaarallisessa kunnossa, rakenteet ovat lahot ja polku osittain vaikeakulkuinen. Reitti on kuitenkin merkitty kaikissa kartoissa ja on muun muassa Geoparkin kohde. Lemmenpolkua toivottiin kunnostettavaksi mahdollisimman pian samoin kuin reitin varrella olevia luontopolkutauluja. Tervareitistön osaksi tehty Halinsaari oli kokemuksen mukaan kohteena mukava. Toivottiin tietoa ja vaikkapa infotaulua Oulujoen ruoppauksista, sillä Halinsaarella on ruoppausmaita vielä näkyvissä.

Isterinkosken rakenteet ovat erään vastaajan mukaan huonossa kunnossa. Tulipaikat olisi uusittava, samoin kuin infotaulu koskella. Isterinkosken ylimenevä silta on vaarallisessa kunnossa, sillä muun muassa sillan lankku on poikki. Kuitenkin Isterinkoskelle on nähtä-

vyyskohdeopaste tieltä 22, joten samoin tämän kohteen kunnostamista toivottiin pikimmiten.

Haastatteluiden ja haastattelulomakkeiden avulla tuli esille mitä kukin lomakkeeseen vastannut yhdistys tai yritys tällä hetkellä järjestää matkailun saralla ja samoin mitä suunnitelmia ja toiveita heillä on tulevaisuudessa. Samoin tuli hyvin esille mitä he toivovat retkiltä ja millaisia vierailuja he toivovat yritykseensä tai ylläpitämäänsä kulttuurikohteeseen. Lisäksi useassa vastauksessa tuotiin suoraan esille sellaisia kulttuurikohteita, jotka olivat huonossa kunnossa ja jotka tulisi pikimmiten korjata ja kunnostaa. Useassa vastauksessa kerrottiin tehtävän mielellään yhteistyötä matkailun ja kotiseudun tiimoilta eri järjestöjen ja kotiseutuyhdistyksen kanssa, mikä onkin yksi tärkeimmistä edellytyksistä muhoslaisen matkailun tulevaisuuden kehittämistyön kannalta.

3 POHJOIS-POHJANMAAN MATKAILUSTRATEGIA

Pohjois-Pohjanmaan liitto on laatinut Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategian vuosille 2002-2006, mikä on päivitetty vuonna 2006 vuosille 2007-2013. Strategiassa Pohjois-Pohjanmaan matkailun nykytilaa pohdittaessa todetaan, että matkailu on merkittävä elinkeino eri tunnuslukujenkin valossa Pohjois-Pohjanmaalla. Nimenä Pohjois-Pohjanmaa ei ole matkailualueena yleisesti tunnettu, vaan maakunta tunnetaan muutamasta matkailuun liittyvästä keskuksista; Iso-Syöte, Kalajoen Hiekkasärkät, Oulu ja Ruka. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006.)

Pohjois-Pohjanmaan matkailuvissiossa vuoteen 2013 Pohjois-Pohjanmaan matkailualueet on jaettu kolmeen alueeseen:

1. Koillismaa, johon kuuluvat Kuusamo, Pudasjärvi ja Taivalkoski
2. Oulu ja Oulun seutu, johon kuuluvat Oulun kaupungin matkailun vaikutusalue sekä Raahen seutu
3. Oulun Eteläinen, johon kuuluvat Kalajoki ja Oulun eteläinen alue.

Oulun kaupungin matkailun vaikutusalueen katsotaan kattavan noin sadan kilometrin säteellä olevat kohteet. Tähän alueeseen kuuluvat myös Muhos ja muut Oulujokilaakson kunnat Utajärvi ja Vaala. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006, 10-11, 19.) Kyseisellä alueella sijaitsevat mm. Rokuan kansallispuisto ja Oulujokilaakso, joka on tunnettu erityisesti geologisesti erikoislaatuisesta Muhoksen muodostumasta sekä Rokua Geopark -alueesta.

3.1 Pohjois-Pohjanmaan matkailun yleiset ja määrälliset tavoitteet

Pohjois-Pohjanmaan matkailuvissioissa vuoteen 2013 suunnitellaan matkailukeskusten lisääntyvän kolmesta keskuksista neljään keskukseen. Matkailukeskukset verkostoituvat vaikutusalueellaan sijaitsevien matkailuyritysten kanssa ja kattavat laajasti alueensa matkailukohteet ja matkailupalvelut. Alueella panostetaan erityisesti internet-pohjaisiin myyntitapoihin, sujuvien ja kattavien liikenneyhteyksien turvaamiseen matkailukeskuksiin sekä laadun kehittämiseen. Tavoitteena on nostaa matkailuelinkeinon arvostusta maakunnassa, saada kansainvälistymisen kautta matkailulle nopeaa kasvua ja panostaa matkailukeskusten toimintaedellytysten kehittämiseen. Joustavalla ja mahdollisimman tiiviillä yhteistyöllä eri

matkailuun liittyvien tahojen kanssa strategiaan liittyvät tavoitteet ovat mahdollista saavuttaa vuoteen 2013 mennessä. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006.; Yliniemi 2006.)

Tutkimuksen mukaan kokonaisyöpymiset Pohjois-Pohjanmaalla ovat kasvaneet viime vuosina johtuen kotimaan matkailijoiden yöpymisten kasvusta. Ulkomaalaisten yöpymisten määrä on laskenut, ja niiden osuus oli 14,5 % kaikista yöpymisistä vuonna 2005. Kotimaisten matkailijoiden kulutuksen on tutkimuksen mukaan laskettu olleen noin 253 milj. euroa ja ulkomaisten noin 88 milj. euroa Pohjois-Pohjanmaan alueella. Omalla mökillä lomailevien kulutusta sekä työajan korvattuja matkakuluja mitataan satelliittitilipidolla, mikä osoittaa, että kyseiset tulot olivat lähes 170 milj. euroa. Tässä maakuntien vertailussa Pohjois-Pohjanmaa oli 2. sijalla. Koko Suomen matkailun kokonaiskulutuksesta Pohjois-Pohjanmaan kokonaiskulutus oli 6,2 %. Koko maan eri matkailutoimialoilla oli työllisiä noin 120.000, mistä noin 5,3 % eli 6.410 toimi Pohjois-Pohjanmaan alueella. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006.)

TAULUKKO 1. Pohjois-Pohjanmaan määrälliset tavoitteet ja mittarit (mukailten Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006, 16-17)

Pohjois-Pohjanmaa	v. 2006	v. 2013	kasvuodotus/ vuosi
Matkailutulo, milj. eur	590	767	3,8 %
Kotimaan matkailutulo, milj. eur	290	370	3,5 %
Ulkomaan matkailutulo, milj. eur	116	185	7,0 %
Oman mökin käyttö ja työajan matkat, milj. eur	184	212	2,0 %
Työllistävä vaikutus, hlöä	7.069	8.345	2,4 %
Kokonaisyöpymiset, hlöä	1.349.042	1.754.500	3,8 %
Kotimaan rekisteröidyt yöpymiset, hlöä	1.146.689	1.429.500	3,2 %
Ulkomaiset rekisteröidyt yöpymiset, hlöä	202.353	325.000	7,0 %

Pohjois-Pohjanmaan matkailun kasvuodotukset niin matkailutulon, työllistävän vaikutuksen kuin yöpymistenkin mittareilla mitattuna ovat joka suhteessa myönteisen positiiviset. Tästä kasvusta myös Muhoksen kunnan toivoisi saavan osansa Oulun naapurikuntana ja osana Oulujokilaaksoa, mutta matkailun kehityksen eteen on kuitenkin oltava valmiita työskentelemään pitkäjänteisesti ja panostamaan myös rahallisesti.

3.2 Pohjois-Pohjanmaan matkailualan keskeisimmät toimijat

Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategiassa vuosille 2006-2013 on esitelty alueen matkailualan keskeisimmät toimijat sekä kyseisten toimijoiden tärkeimmät tehtävät ja vastuut suunnittelukautena. Keskeisimmiksi toimijoiksi mainitaan Pohjois-Pohjanmaan liitto, matkailuyhdistykset, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus ja muista toimijoista mainitaan muun muassa Metsähallitus, oppilaitokset, kunnat ja matkailuyritykset.

Pohjois-Pohjanmaan liitto

Pohjois-Pohjanmaan liitto on kuntayhtymä, jonka muodostaa 34 Pohjois-Pohjanmaan kuntaa sekä Vaalan kunta Kainuusta, joka on liiton osajäsen. Pohjois-Pohjanmaan liitto toimii matkailun alueorganisaationa, jossa on nimetty matkailun vastuuhenkilö.

Pohjois-Pohjanmaan liiton keskeisenä tehtävänä on toimia yhteysorganisaationa muihin matkailua edistäviin niin valtakunnallisiin tahoihin kuten kauppa- ja teollisuusministeriöön ja Matkailun edistämiskeskukseen (MEK) kuin paikallisiin, alueen kuntiin. Liiton tärkeimpänä tehtävänä on omalla toiminnallaan ja toimenpiteillään tukea maakunnan matkailukeskusten sekä koko matkailualan kehitystä osallistumalla aktiivisesti niiden kehittämistyöhön. Matkailun alueorganisaationa liitto vastaa myös tehtävistä, joilla pyritään Pohjois-Pohjanmaan matkailukeskusten tunnettuuden ja vetovoimaisuuden kasvattamiseen sekä kansainvälistämiseen.

Matkailun alueorganisaation toiminta perustuu maakuntahallituksen hyväksymään maakunnalliseen matkailustrategiaan, minkä pohjalta on laadittu matkailun toimialaohjelma. Toimintaohjelma ohjaa strategian toteutusta käytännön tasolla, kun taas operatiiviset toimenpiteet toteutetaan erillisinä hankkeina. Matkailutoimikunta ohjaa matkailun alueorganisaatiota ja vastaa Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategian toteuttamisesta. Sen tehtävänä on edistää yhteistyötä toimialan puitteissa sekä koordinoita alan kehittämishankkeita. Matkailutoimikuntaan kuuluu 14 jäsentä eri puolilta Pohjois-Pohjanmaata ja eri organisaatioista. (Yliniemi 2006.)

Matkailuyhdistykset

Pohjois-Pohjanmaan suurimmissa matkailukeskuksissa kuten Kuusamossa ja Rukan alueella, Iso-Syötteellä ja Kalajoella toimivien matkailuyhdistysten tehtävänä on pääasiassa

koordinoida alueensa kotimaan matkailua ja markkinointia. Kansainvälinen markkinointi tehtäisiin matkailustrategian mukaan hankkeiden ja suuralueyhteistyön kautta. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006, 12.)

Muhosta lähinnä oleva matkailuyhdistys toimii Oulussa eli Pohjois-Pohjanmaan Matkailuyhdistys ry. Yhdistys järjestää jäsenilleen muun muassa matkoja ja retkiä, jäseniltoja ja esitelmätilaisuuksia. Yhdistyksen kotisivuilla <http://www.ppmmy.fi> mainitaan, että yhdistyksen tarkoituksena on matkailun edistäminen ja sen tunnetuksi tekeminen yhdistyksen toiminta-alueella sekä monipuolisten matkojen järjestäminen jäsenistölle ja luonnossa liikkumisen ja kotiseututyön edistäminen.

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) on valtionhallinnon alueellinen kehittämis- ja palvelukeskus, joka aloitti toimintansa vuoden 2010 alusta. ELY-keskuksen tehtävät muodostuvat entisen Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen, Oulun tiepiirin ja Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen tehtävistä sekä entisen Oulun lääninhallituksen liikenne- ja sivistysosastojen tehtävistä. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2011.)

ELY-keskuksen tehtävänä on tarjota asiantuntijapalveluja pienille ja keskisuurille yrityksille (pk-yrityksille). Yritysosasto tukee pk-yritysten perustamista, kasvua ja kehittymistä tarjoamalla neuvonta-, koulutus- ja kehittämispalveluja sekä rahoittamalla yritysten investointi ja kehittämishankkeita, erityisesti sellaisia hankkeita, jotka parantavat alueen työllisyyttä. Maaseutuosasto kehittää niin maaseutua ja siellä toimivia yrityksiä kuten maatiloja ja muita maaseudun pienyrityksiä kuin maaseutuympäristöäkin myöntämällä kehittämis- ja investointitukia sekä rahoittamalla maaseudun kehittämishankkeita. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006, 12-13.)

ELY-keskuksen tehtäviin kuuluu keskeisesti myös matkailuelinkeinon edellytysten turvaaminen mm. huolehtimalla luonnon ja yleensäkin ympäristön viihtyvyydestä, riskittömyydestä ja matkailua palvelevien erilaisten rakenteiden tuottamisesta. Keskeisimpiä toiminta-alueita ovat mm. metsäluonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen, arvokkaat luonnonmaisema- ja kulttuurimaisemakohteet ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset sekä Natura- ja muiden suojelualueiden matkailullinen hyödyntäminen ja virkistys-

käytön lisääminen. Toimintaan kuuluu myös matkailuun liittyvien haitallisten vaikutusten vähentäminen esimerkiksi ohjeistamalla ympäristön käyttöä myös matkailutoiminnassa. (Yliniemi 2006, 13.)

Muut keskeiset toimijat

Metsähallituksen matkailuun liittyvinä pääasiallisina tehtävinä voidaan mainita kansallispuistojen ja valtion suojelualueiden hoito, valtion mailla olevat retkeilypalvelut, luonto- ja retkeilyopastus sekä metsästys-, kalastus ja maastoliikenneluvat valtion alueille. Metsähallituksen tehtävänä on edistää kestävästä luontomatkailusta. Lisäksi Metsähallitus vastaa merkittävimpien suojelualueiden kuten Kuusamossa Oulangan kansallispuiston ja Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kuntien alueella sijaitsevan Rokuan kansallispuiston luontomatkailusuunnitelmien laadinnasta yhdessä paikallisten yhteistyötahojen kuten matkailuyritysten kanssa. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006, 13-14.)

Oppilaitokset ovat tärkeässä asemassa matkailun kehittymisen ja matkailun kilpailukykyyn ylläpitämisessä. Matkailuala tarvitsee alan ammattilaisille ja yrittäjille suunnattua tarvelähtöistä koulutusta ja teoreettista tutkimusta, mikä on suunnattava erityisesti tulevaisuuden haasteisiin ja uusien trendien tutkimiseen. Pohjois-Pohjanmaalla on tällä hetkellä kahdeksan oppilaitosta, joissa on mahdollisuus suorittaa matkailualan perustutkinto. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006, 14.) Esimerkkinä mainittakoon Oulun Seudun ammattiopiston matkailualan koulutusohjelmassa voi suorittaa matkailualan perustutkinnon, mistä valmistuu tutkintonimikkeellä matkailupalvelujen tuottaja tai matkailuvirkailija. (Oulun seudun ammattiopisto 2011.)

Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategian mukaan kuntien roolina on kehittää matkailun toimintaympäristöä sekä lisätä yhteistyötä matkailuyritysten kanssa osallistumalla esimerkiksi alueensa yhteismarkkinointiin. Kuntien tehtävänä on tarvittaessa matkailuneuvonnan järjestäminen ja matkailua tukevien reitistöjen kehittäminen ja ylläpitäminen.

Matkailuyritykset vastaavat yleensä ainoastaan oman yrityksensä liiketoiminnasta ja sen kehittämisestä. Yritykset markkinoivat ja myyvät pääasiassa omia tuotteitaan ja palvelujaan, mutta osallistuvat myös jonkin verran alueensa yhteismarkkinointiin. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006, 13-15.)

Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategiasta vuosille 2006-2013 puuttuu mielestäni suomalaisen kulttuuriperintöön myös alueellisesti hyvin tärkeänä osana kuuluva ja keskeinenkin toimija eli kirkko, Suomen ortodoksinen kirkko ja Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Vesterinen esittelee kartoituksessaan Yhteenveto kulttuurimatkailun nykytilasta & kehittämistarpeista toimenpide-esityksineen liitteessä 3 (Vesterinen 2010, 6) kirkon yhtenä kansallisena kulttuurimatkailun toimijana. Molemmat kirkkokunnat, niin ortodoksinen kuin evankelis-luterilainenkin kirkko toimivat hyvin aktiivisesti kulttuurimatkailun saralla Pohjois-Pohjanmaan alueella järjestäen muun muassa jumalanpalveluksia, konsertteja ja erilaisia musiikkitilaisuuksia, seminaareja, retriittejä, ikoninmaalauksia, Tiekirkkotoimintaa ja hyvin monenlaisia muita kulttuuritapahtumia. Matkailun kannalta kirkot, tsasounat ja luostarit ovat hyvin mielenkiintoisia ja kulttuurisesti rikkaita tutustumiskohteita, kirkkoteksteileineen, maalauksineen ja vanhoine hautausmaineen. (Suomen ortodoksinen kirkko 2011.; Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2011.; Oulun hiippakunta 2011.)

4 MATKAILU MUHOKSELLA

Muhoksen kunnassa ei kunnan kehitysjohtaja Honkalan mukaan ole tehty erillistä matkailustrategiaa. Varsinaista työntekijää, jolle matkailun ja kulttuurin markkinointi ja kehittäminen selvästi kuuluisivat ei ole, vaan matkailun markkinointi tapahtuu pääosin Oulun Matkailu Oy:n kautta. (Honkala 2011.)

Kunnanvaltuuston 27.1.2011 hyväksymässä vuoteen 2015 ulottuvassa elinkeinostrategiassa kuitenkin mainitaan matkailun ja kulttuurin olevan elinkeinojen kehittämisen painopisteitä Muhoksella. Muhoksen kunta kartoittaa säännöllisesti kunnan elinkeinopoliittista tilannetta. Viimeisin kysely on tehty keväällä 2010 kaikille muhoslaisille yrittäjille. Valtaosa kyselyyn vastanneista uskoi Muhoksen matkailun mahdollisuuksiin ja myös näin ollen kannatti matkailun kehittämistä. Oulun seudun ja samalla myös Muhoksen matkailun odotetaan yleisesti kasvavan lähivuosina voimakkaasti. (Elinkeinostrategia 2015, 2011.)

Kehitysjohtaja Honkala toi keskustelussa esille yhteistyön tärkeyden kunnan ja eri matkailun ja kulttuuriin liittyvien yhdistysten kuten Muhoksen Kotiseutuyhdistys ja Oulujokivarren kulttuuriseura Virta-seuran kanssa. Yhteistyön muotona voisivat olla esimerkiksi esittelykierrokset muhoslaisiin perinnekohteisiin kuten Syväyksen rantaan, jossa terva- ja koskiveneet muinoin jouduttiin nostamaan niin sanotusti rattaille, koska osa Oulujokea oli vaikea kulkea veneellä, Toppeliuksen muistokivelle Monttaan, josta Koivu ja tähti -kertomus on lähtöisin. Lisäksi kehitysjohtaja Honkala piti ajankohtaisena ja tärkeänä Kuhmosta Ouluun vievän Tervan tie matkailutien hyödyntämisen ja tuotteistamisen myös Muhoksen osalta.

Vähämetsä on käsitellyt Muhoksen kesämatkailun vetovoimatekijöitä tarjonnan näkökulmasta Pro gradu -tutkielmassaan vuonna 2009. (Vähämetsä 2009.) Tutkielman mukaan Muhoksen kunnan matkailullinen vetovoima painottui kulttuuriin ja Ylikiimingin kunnan tasaisesti sekä luontoon että kulttuuriin, joskin myös molempien kuntien väestön ja asutuksen perusrakenteisiin ja vapaa-ajanrakenteisiin liittyvät vetovoimatekijät tulivat hyvin esille.

Muhoslainen, perussuomalaisen uusi kansanedustaja Mattila kirjoittaa ensi kokemuksistaan eduskunnassa kolumnissaan 10.5.2011 Oulujokilaakson paikallisessa sanomalehti Tervareitissä seuraavasti (Mattila 2011.):

Vaikka paljon on uutta, yksi asia on ja pysyy aina vaan; esitellessäni itseni olen lukemattomia kertoja kuullut lausahduksen: ”Muhoksen Mimmi!”. Paras mimmipäiväsaldo on kahdeksan. En siis suurin surminkaan pääse unohtamaan juuriani (hyvä!) ja tiedän nyt varmasti, että naisistaan Muhos tunnetaan. Usein kuulen nimet Armi Kuusela, Terttu Jurvakainen ja Senja Nuolikivi (Pusula).

Samoin Helismaa (1913-1965) teki aikanaan lähtemättömän vaikutuksen suomalaisiin elokuvallaan Muhoksen Mimmi vuodelta 1952. Elokuva perustui Reino ”Repe” Helismaan suosittuun samannimiseen iskelmään. Komedia oli toinen kotimainen, tuohon aikaan hyvin suosittu, niin kutsuttu rillumare-i-elokuva. (Helismaa 2011.) Muhoksen Mimmi -teemaa ovat käyttäneet hyväksi muun muassa K-supermarket Mimmi liikkeensä nimessä ja Muhoksen kunta logossaan, jossa mainitaan ”Mimmin kunta Muhos” taustanaan ääriiviivat pitkähiuksisesta naisesta hameenhelmat liehuen. Muhoslaisen Armi Kuuselan valinta vuonna 1952 Miss Universumiksi toi myös Muhoksen tunnettavuutta esille ympäri Suomea. (Muhoksen kunta 2011.)

4.1 Kalastusmatkailu

Ruotsalainen historioitsija Olaus Magnus Gothus (1490 - 1557) kertoi jo vuonna 1519 kirjassaan Pohjoisten kansojen historia Oulun seudun oloista, sillä Oulujoen suu oli jo 1500-luvulla kaikista Pohjanmaan kauppapaikoista vilkkain. Oulujoen maineen rikkaana kalajokena loivat nousukalat, erityisesti merilohi, sillä lohi oli jo tuolloin arvokkain Suomessa esiintyvistä kaloista. Oulujoen lohella oli aivan erityinen maine koko valtakunnassa. Pohjoisten jokien lohirikkaus olikin aikoinaan tärkeimpiä houkuttimia vakituisen asutuksen syntymiseen Perämeren jokilaaksoihin. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 45-55.)

Pohjois-Pohjanmaan asukkaat elävät enimmäkseen kalastuksesta, ei senvuoksi, että maan laatu olisi karua, vaan kun paraita kaloja saadaan niin runsaasti, että niiden paljous riittää yllinkyllin vaihtamisen kautta tuottamaan kaikenlaisia tarveaineita. Asukkailla on kaikkinaisten tavarain yltäkylläisyys, sillä kalastuspaikoilta kuljetetut monenlaiset kalat vaihdetaan kaukaisten seutujen

kauppamiehille 500 naulan painoisissa kimpuissa taikka ammeisiin suolattuna tai paremman makuisiksi savustettuina. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 45.)

Tiettävästi jo 1870-luvulla englantilaiset kalamiehet tekivät Oulujoelle kalastusmatkoja, mikä johtui mahdollisesti rautaruukkien siirtymisestä englantilaisten omistukseen. Varsinaisesti kalastusmatkailu pääsi vauhtiin 1890-luvulla, jolloin Oulujoen rannoilla nähtiin yhä enemmän ulkomaisia matkailijoita kuten Japanin Venäjän-lähettiläs, joka vieraili keran seurueensa kanssa, mukanaan jopa soittokunta ja oma leipuri, jonka kerrotaan sotkeneen taikinan jaloillaan, tosin kumihousut päällä. Useat matkailijat palasivat useana vuonna Oulujoen kalaisille vesille kuten egyptiläinen Roger-pasha, skotlantilainen tykistökapteeni M. Home ja Englannin kuningattaren hovipalvelija, jolla kerrotaan olleen itselläänkin mukana omia palvelijoita. Erityisessä suosiossa olivat Niskakoski Vaalassa ja Pyhäkoski Muhoksella. Eniten kalastusmatkailijoita kävi Englannista ja englantilaiset olivatkin pidentyimpiä, sillä heillä oli ”paraat viinat ja sikarit ja he maksoivat parhaiten”. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 95).

Kalastusmatkailijat toivat myös vaurautta jokilaaksoon, sillä he asuivat kestikievareissa ja lähitaloissa, lisäksi he tarvitsivat soutajia aamuaikaisesta iltamyöhään. Lohi on ollut myös talonpojille tärkeä myyntikala. Vielä 1700-luvun alkupuolella Oulun lohenvienti oli Pohjanmaan kaupungeista suurinta sekä tervan ja voin jälkeen huomattavin vientituote. Lohi oli niin yleinen ruokakala, että kerrotaan ennen piikojen ja renkien taloon pestautuessaan halunneen määrättäväksi, ettei lohta saanut olla ruokana kuin kolmena päivänä viikossa. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 93-108). Samoin Muhoksen kirkon kellojenkin sanottiin soit-tavan ”lohta leipää, lohta leipää”. (Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry. 1993, 47.)

4.2 Liikenne matkailun kehittäjänä

Oulujoki on runsasvetisyytensä ja loivien koskiensa ansiosta ollut veneilyyn sopiva vesireitti. Lisäksi Oulujoen vesistö on toiminut luonnollisena kulkureittinä kahden meren, Pohjanlahden ja Vienenmeren välillä, jota pitkin myös karjalaiset ovat levittäytyneet kohti länttä. Perkaamattomien koskien kunto kuitenkin hidasti jokiliikenteen kehittymistä Oulujoelle. Oulujoen varren koskenlaskijat olivat tunnettuja koskenlaskutaidoistaan, ja vakinaisia koskenlaskijoita on joella ollut aina 1600-luvun alkupuolelta alkaen. Jopa Pietari Bra-

hen kerrotaan olleen heidän veneessään ja laskeneen kosket vuonna 1639. Vuosien 1823-1834 välillä suoritetut suuret Oulujoen koskenperkaukset tekivät joesta entistä turvallisemman liikenneväylän, mikä oli hyvin tärkeä niin kaupan kuin matkailunkin kannalta, sillä veneissä kuljetettiin muun muassa tervaa, voita, kalaa ja talia. Samoin jokivarren asukkaat ja kauppatmiehet käyttivät jokea kulkuväylänään. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 111-124.)

Ensimmäinen höyryalus, Kaima, liikennöi Muhoksen ja Oulun välillä kesäaikana vuosina 1870-1871. Kaima-aluksen jälkeen joella liikennöi Ilo, mutta vasta vuonna 1880 Muhos-Oulu linjalle saatiin Oulun Höyrylaivaosakeyhtiön käynnistämänä pitempiaikainen höyrylaiva nimeltään Laine, joka oli Oulun konepajan rakentama. Kyseinen alus liikennöi aina vuoteen 1909, jolloin tilalle saatiin uusi Laine. Vuonna 1899 Oulujoella aloitti liikennöinnin toinen laiva nimeltään Lempi sekä kolmantena suunnilleen samoihin aikoihin myös Muhos -niminen laiva, joka liikennöi aina 1920-luvulle saakka. Laivaliikenteen ansiosta Oulujoki oli yksi Suomen huomattavimmista turistikohteista, jonne muun muassa englantilaiset lohilordit matkustivat kalastamaan 1880-1900-luvun alkupuolella. Laivaliikenne loppui Oulujoella rautatien aloittaman kilpailun johdosta vuonna 1944. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 181-183.; Enbuske 2010, 302.)

Oulun puu- ja maavallien muodostaman vuonna 1590 valmistuneen linnoituksen ja Kajaanin vuonna 1619 valmistuneen kivilinnan välille, Oulujoen rinnalle oli syntynyt kulkuväylä, jonkinlainen maantie jo 1600-luvun alkupuolella. Ruotsin kuningas Kustaa II Adolf kulkikin tätä tieuraa pitkin talvella 1622 palatessaan Liivinmaan sodasta Viipurin, Kuopion, Säräisniemen ja Oulun kautta Ruotsiin. Oulun tie on entisaikaan ollut paljon käytetty kulkuväylä, koko Karjalan suurtie Ouluun, kuten opettaja, kansanperinteen kerääjä Samuli Paulaharju (1875-1944) sanoi. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 183-88.)

Posti-, lennätin ja puhelinliikenne laajeni 1800-luvun loppupuolella. Oulun ja Kajaanin välillä aloitettiin kerran viikossa edestakaisin toimitettava postinkuljetus vuonna 1874. Reitti kulki Muhoksen, Utajärven, Puolangan, Hyrynsalmen, Suomussalmen, Ristijärven ja Paltamon kautta Kajaaniin. Muhoksen postitoimisto avattiin vuonna 1889. Lennätinlaitoksen konttori avattiin Ouluun vuonna 1860, ja vastaavasti ensimmäiset puhelinkojeet tulivat Ouluun vuonna 1879. Maaseudulle puhelinlinjat levisivät kuitenkin hitaammin. Oulun Telefooniosakeyhtiön ensimmäinen maaseutulinja valmistui Oulusta Muhokselle loppuvuodes-

ta 1893. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 189-190.; Lackman, Tervonen, Vahtola & Hiltunen 2002, 68)

Oulun merkitys pohjoisen liikennekeskuksena vahvistui, kun rautatieliikenne, Oulun rata avattiin Helsinki-Oulu välillä vuonna 1886. Radan merkitystä ja innostusta Oululle kuvaa hyvin Kaiku-lehden pääkirjoitus kyseiseltä päivältä.

Oulu on nyt siirretty keskelle Eurooppaa. Rautatie on tehnyt Oulusta eurooppalaisen kaupungin ja siirtänyt sen yhtäkkiä Lapin rajoilta keskelle sivistyksen keskuspaikkoja. Suomi on lämpimällä äidinrakkaudella nostanut unohduksissa olleen pohjolan rinnoillensa kasvattaakseen sitä. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 193.)

Oulun radan avaamisen jälkeen ratahanke Oulun ja Oulujärven välillä tuli yhä painokkaammin esille. Useiden valtiopäiville lähetettyjen anomusten jälkeen, vasta Suomen itsenäistyttyä, eduskunta hyväksyi vuonna 1918 Oulu-Kajaani-Nurmeksen -radan rakennettavaksi ja kulkemaan Oulujoen eteläpuolta. Tällöin radan rakentamista puolsivat sodan jälkeen vallinneet sotilaalliset ja poliittiset syyt. Viimein joulukuulla vuonna 1930 Oulu-Kontiomäki-Nurmes välinen rataosuus avattiin, ja näin rautatie tuli kulkemaan myös Muhoksen kautta. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 190.)

Keskieurooppalaiset hallitsivat tervamarkkinoita vielä 1500-luvulla, mutta havumetsien vähetessä tervantuotanto siirtyi yhä pohjoisemmaksi. Oulun kaupunki on perustamisestaan vuodesta 1605 asti ollut tervakaupunki. Terva pantiin jopa varsinaiseksi veronmaksuvälineeksi voiminnalle vuonna 1608 Oulun pitäjässä. 1770-luvulta alkoi tervanpolton loistokausi, sillä vuonna 1765 lakkautettiin niin kutsuttu Pohjanlahden kauppapakko. Tällöin Pori, Vaasa, Kokkola ja Oulu julistettiin maakaupungeista tapulikaupungeiksi ja näin kaupungit saivat täydet ulkomaankaupan oikeudet.

Oulusta kehittyikin edistyksellinen tervakaupunki ja 1800-luvulla Oulu olikin koko maailman johtava tervan vientisatama. Suomi pysyi koko purje- ja puulaivojen aikakauden maailman tärkeimpänä tervantuottajana. Tervaa käytettiin laivojen puuosien ja köysistön suojaamiseen ilman ja veden lahottavalta vaikutukselta. Erityisesti Oulujoen ja sen latvareittien perkaukset 1800-luvun alkupuoliskolla mahdollistivat turvallisen kulun ja tervan kuljetuksen jokiväylällä. Tervanpolttohautojen paikkoja voi löytää vieläkin Oulujoen läheltä ai-

na Oulusta Venäjän rajanpintaan asti. Tervan kaupankäynti alkoi hiljetä 1800-luvun loppupuolella puisten laivojen aikakauden hiipuessä. Vuoden 1901 tulipalo tuhosi lopullisesti Oulun tervavarastot ja lopetti näin ollen tervan kaupan Oulun satamista. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 197-206, 219; Louhenjoki-Schulman & Hedenström 2003, 250-251)

Puutavaraa on Oulujoella uitettu jo isonvihan (1713-1721) jälkeisistä ajoista saakka. Oulussa oli toiminut vesisaha vuodesta 1731, mikä tarvitsi järeää puutavaraa muun muassa laivanrakennustoimintaan. Sahapuita kuljetettiin Ouluun jopa Suomussalmelta saakka. Oulun läänin ensimmäinen höyrysaha perustettiin vuonna 1860 Iijoen suulle. Oulujoen vesistöalueella oli uittokelpoisia väyliä lähes 2900 kilometriä. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 226-238.)

4.3 Koskimatkailu

Oulujoen mahdollisuudet koskimatkailulle on ollut käytännössä tiedossa ulkomaita myöten jo 1800-luvun loppupuolella. Englantilainen rouva Alec Tweedie (Ethel Brilianna Tweedie, os. Harley) matkusti vuonna 1896 ympäri Suomea. Hän on kirjoittanut matkakokemuksistaan muun muassa Oulujoen koskenlaskusta kirjassaan *Matkalla Suomessa* 1896. Kirja on ainutlaatuinen teos, joka kuvaa maata itänsä itsenäisyyden kynnyksellä. Kirjan alkuperäinen nimi on *Through Finland in Carts*. Kirjassa hän kertoo mielenkiintoisesti mm. tervan poltosta, tervahaudan teosta ja koskenlaskustaan Kajaanista kohti Muhosta, jossa seurue siirtyi pieneen höyrylaivaan, joka kuljetti heidät Uleåjokea pitkin Uleåborgiin. (Tweedie 1989, 272-274, 277-292, 299-301.)

Ennen höyrylaivojen ja rautateiden aikakautta tavallisen kansalaisen oli vaikeata liikkua laajemmalti niin omassa maassa puhumattakaan matkustamisesta ulkomaille. Suomen Matkailijayhdistys eli SMY perustettiin vuonna 1887 ja Oulun alaosasto vuonna 1895. Yhdistyksen tehtävänä oli herättää mieltymystä matkustamiseen sekä laajentaa samalla luonnon ja kansan tuntemista. Yhdistyksen perustamisen aikoihin kulki Suomessa vain yksi yhtenäinen matkailureitti, joka kulki Viipurista Itä-Suomen kautta Kajaaniin ja edelleen Muhoksen kautta Ouluun ja sieltä rautateitse etelään. Tämän reitin liikenne- ja majoituspalveluja SMY alkoi ensi töikseen kehittää. Oulujoen matkailureittiä mainostettiinkin jo SMY:n ensimmäisessä A. Ramsayn toimittamassa opaskirjasessa *Matkasuuntia Suomessa* vuonna

1888. Ramsayn toisessa vuonna 1895 julkaistussa matkakäsikirjassa keskityttiin Oulujoen erikoisiin nähtävyyksiin ja elämään reitin varrella. Käsikirjassa kuvailtiin vuolaasti koskipaikkojen harvinaista jännitystä, rantamaisemien kauneutta sekä perinteistä elämänmenoa, savupirttejä, tervapolttoa, tervansoutua ja uljaita koskenlaskijoita. SMY aloittikin säännölliset kulkuvuorot Oulujoen koskireitillä vuonna 1896, mutta jo vuonna 1905 ne jouduttiin lopettamaan kannattamattomina. Ongelmana olivat majoitustilojen kustannukset, tuoreiden ruokatarvikkeiden säilytys muutamille matkailijoille sekä veneiden ja laskumiesten saaminen. Kyseisinä vuosina matkailijoiden lukumäärä ei noussut koskaan yli 300 hengen. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 269, 272-278.)

Suomen Matkailijayhdistys uskoi kuitenkin Oulujoen matkailun tulevaisuuteen ja aloitti säännöllisen koskiveneliikenteen uudelleen vuonna 1906 ostamalla yhdistykselle uuden hyväkuntoisen tervaveneen sekä palkkaamalla kaksi luotettavaa laskumiestä, Heikki Kukkoahon ja Heikki Kurttilan. Uusi aloitus todettiin onnistuneeksi, ja parhaimmillaan SMY teki kuusi Kajaani – Muhos vuoroa viikossa kolmella veneellä. Lisäksi suvantopaikkoja varten hankittiin kaksi moottorivenettä. Näin aamulla Kajaanista lähdettäessä ehdittiin hyvin Muhokselle ja edelleen iltaisin klo 7 Ouluun lähtevään laivaan.

Lisääntynyt venematkailu lisäsi yrittäjyyttä pitkin Oulujokivartta. Perustettiin uusia majataloja ja kahviloita kuten Hilda Kemilän hoitama kahvila Ahmaskosken alapuolella. Muhoslaisen kauppias Örnbergin aloittamaan ruokatarjoiluun oltiin hyvin tyytyväisiä, koska enää ei tarvinnut eväitä pakata mukaan veneeseen. Oulujoen koskireitti oli jo ennen ensimmäistä maailmansotaa yksi Suomen mielenkiintoisimmista matkailureiteistä. 1920-luvulla matkailijaliikenne vilkastui tasaisesti, minkä johdosta Muhoksen ja Oulun välille hankittiin linja-auto kuljettamaan lisääntyvää koskimatkailijoiden määrää. Rautatien valmistuminen vuonna 1930 helpotti myös omalta osaltaan matkailijoiden liikkumista. 1930-luvulla koskiveneliikennettä pidettiin yllä vain Oulujoen Niskakoskessa ja Pyhäkoskessa, mikä olikin pisin ja vuolain matkalaisten laskemista Oulujoen koskista. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 279-290, 300-301; Hirn & Markkanen 1987, 243.)

Matkailutavat alkoivat muuttua ja ihmiset halusivat liikkua entistä nopeammin. Tämän johdosta myös matkailuyhdistys joutui nopeuttamaan koskenlaskureittiansä ja sen vuoksi suvannot ja tynnimät virtapaikat sivuutettiin junalla ja niin kutsutulla omnibussilla kuljettiin turisteja Oulun ja Muhoksen välillä. Parhaimmillaan SMY:n koskiveneissä kuljetet-

tiin matkailijoita lähes 4590 henkeä vuonna 1937. Lisäksi tulevat vielä yksityisten henkilöiden järjestämät koskivenematkat. Matkailijamäärien yhä lisääntyessä SMY rakennutti Leppiniemeen ravintolan, lähelle Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen vuonna 1934 rakentamaa riippusiltaa. Ravintola ja Leppiniemen alue kokosi erityisesti juhannusaaton juhlijoi- ta parhaimmillaan jopa 3000 henkeä. Pyhäkosken voimalaitoksen rakentamisen vuoksi Oulujoen jo vuonna 1887 alkanut koskimatkailu päättyi vuonna 1944, samoin Leppiniemen ravintolan rakennukset sekä riippusilta purettiin voimalaitoksen tieltä vuonna 1947. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 279-290, 300-301; Hirn & Markkanen 1987, 243; Paasilinna 1990, 92.)

Kuuluisimpia Oulujoen koskia laskeneita ovat Suomen valtionhoitaja, kenraali Mannerheim vuonna 1920 Vaalasta Ahmaskoskelle ja presidentti P. E. Svinhufvud puolisoineen vuonna 1935 Pyhäkosken Muhoksella. Presidentti Svinhuvudin seurueessa olivat mukana myös maaherra E. Y. Pehkonen ja kenraali Siilasvuo puolisoineen. (Oulujoki Osakeyhtiö 1954, 295-297.)

4.4 Nykytila ja suunnitelmia

Ensimmäisenä suomalaisena kohteena Geopark-statusen saanut Rokuan harjualue ympäristöineen kuuluu osittain myös Muhoksen kunnan alueeseen. (Rokua herää kesään 2011.) Sanomalehti Kalevan haastattelussa projektipäällikkö Vesa Krökki uskoo, että Rokuan alue kiinnostaa aikaisempaa enemmän, sillä pääseminen maailmalaaajuiseen, geologisesti arvokkaiden kohteiden joukkoon tuo alueelle vetovoimaa.

Kyseisellä alueella sijaitsee myös 1200 miljoona vuotta vanha Muhoksen muodostuma. Suomen kallioperä on vakaa, jossa ei esiinny voimakkaita maanjäristyksiä. Kallioperä on myös geologisesti rauhallista, mikä tuo myös oman mielenkiintonsa maattamme kohtaan. Sedimenttikivilajialueet ovat maassamme harvinaisia. Savikiveä esiintyy kuitenkin Muhokselta länteen lähtevällä alueella, ja tämän vuoksi kyseistä aluetta kutsutaan Muhoksen muodostumaksi. (Hemmi 2005, 11, 18-19.) Kyseistä aluetta käytetäänkin hyväksi Muhoksen matkailussa. Muhoksen kunta on rakentanut noin kaksi kilometriä pitkän kävelyreitit, Lemmenpolun Oulujoen rantaviivaa pitkin. Kyseisen polun varrella voi nähdä erinomaisesti Muhoksen ainutlaatuisen savikivimuodostelman.

Ympäristöministeriön asettama työryhmä on nimennyt eri puolilta Suomea 27 kansallismaisemaa, joiden valinnassa pääpainona on ollut kulttuurikehitys sekä luonnon vetovoimatekijät. Kansallismaisemat ovat myös suosittuja matkailukohteita ja -nähtävyyksiä. Muhoksen lähin kansallismaisemaksi nimetty alue on Hailuoto. (Vuoristo & Vesterinen, 2009, 61; Suomen kansallismaisemat 2011.)

Tiehallinto, nykyinen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) myönsi ensimmäisen matkailutiestatuksen Bergenistä Pietariin johtavalle Kuninkaantielle, joka on osa Pohjoismaiden tärkeintä matkailureittiä. Matkailuteiden tarkoituksena on houkutella matkailijoita pääteiden varsilta nähtävyyksien äärelle. Samoin tavoitteena on vilkastuttaa sellaisten alueiden elinkeinotoimintaa, joille on muuten vaikea saada matkailijoita pysähtymään. Matkailuteille on yleensä kehitetty kyseiseen alueeseen olennaisesti liittyvä ja aluetta yhdistävä teema. (Lomasuomi 2011.; Vuoristo & Vesterinen, 2009, 404-405.)

Kuhmosta Muhoksen kautta Ouluun kulkeva yhteensä 324 km pitkä Tervan tie -matkailutie on uusin Suomen virallisista matkailuteista. Matkailureitti välillä Kajaani Oulu oli myös osa Suomen ensimmäistä matkailureittiä Pohjanlahdelta Laatokalle 1800-luvun loppupuolella. Reitin vilkkain aikakausi osuu vuosille 1840-1910, jolloin Oulun tervanviennistä suurin osa tuotettiin Kainuusta. Alkujaan reittiä on käytetty sota-, kauppa- ja eräreittinä, uitto- ja tervankuljetusreittinä sekä muinoin Oulun ja Kajaanin linnojen välisenä liikennereittinä. Reitin pääteemaksi on nimetty tervakulttuuri. Muhoksen kulttuurikohteista Tervan tien -kotisivuilla mainitaan muun muassa Oulujoki Osakeyhtiön Oulujokeen vuosina 1941–1957 rakennetut voimalaitokset Montta, Pälli ja Pyhäkoski sekä arkkitehti Aarne Ervin (1910–1977) suunnittelemat voimalaitosrakennukset, jotka ovat myös valtakunnallisesti merkittäviä suojelukohteita. (Tervan tie muinaisesta moderniin 2011.)

Muhoksen kunnan ja myös Muhoksen Kotiseutuyhdistyksen olisi hyvä käyttää hyödyksi Tervan tie -matkailutien näkyvyyttä esimerkiksi kulttuurinähtävyyksien ja kotiseutumuseon mainonnassa ja markkinoinnissa matkailijoille. Muhoksen Kotiseutuyhdistys voisi myös käyttää Tervan tie -kotisivuilla kerrottua Montan tarinaa eli Pyhäkosken ensimmäisen Montta -nimisen koskenlaskijan tarinaa perinneiltojensa aiheena. Matkailun näkökulmasta tietty tuttuus ja julkisuus tuovat lisäarvoa ja kiinnostusta kyseistä paikkakuntaa kohtaan.

5 KULTTUURI- JA MATKAILUREITIT

Oulujoen voimalaitosten rakentamisen jälkeen Muhoksen matkailu on siirtynyt Oulujokeen painottuvasta virkistysmatkailusta muihin kohteisiin. Opinnäytetyössäni olen siis keskittynyt antamaan muutamia reittivaihtoehtoja muhoslaisiin kulttuurikohteisiin. Kohteet olen jaotellut kävellen kulttuurikohteisiin ja kulttuuriretkiin.

Suunnitelluissa kävelyreittien kohteissa kerrotaan pääasiassa kyseessä olevien kohteitten historiasta, kohteeseen liittyvistä tapahtumista ja kohteitten merkityksestä tänä päivänä. Kulttuurireittien tarkoituksena on tutustua kohteeseen samalla tavalla kuin kävelyreittienkin kohdalla. Kulttuuriretket ovat kestoltaan pitempiäaikaisia jo senkin vuoksi, että sijaitsevat automatkan päässä mutta myös siksi, että kulttuurikohteissa pyritään järjestämään enemmän aikaa itse kohteen tutustumiseen ja myös erilaisten ohjelmien järjestämiseen. Kulttuuriretkien lopuksi olen esittänyt, mitä ohjelmaa kohteessa voisi esimerkiksi järjestää.

Opinnäytetyössäni kohteet on esitelty tarkoituksella suppeasti, painottaen kohteitten tärkeimpiä ja kiinnostavimpia näkökulmia. Tarkemmat ja laajemmat tiedot kohteista esitellään opinnäytetyön pohjalta laadittavassa kansiossa. Kohteiksi olen valinnut vain muutamia uskoakseni matkailijoita kiinnostavia ja ehkäpä tunnetuimpiakin kulttuurikohteita.

5.1 Kävellen kulttuurikohteisiin

Muhoksen keskustan lähialueella sijaitsee useita kulttuurikohteita, joihin on helppo kulkea eivätkä ne sijaitse kovin kaukana toisistaan. Keskustan tuntumasta löytyy vanhoja rakennuksia, taidegalleria, erilaisia muistomerkkejä ja patsaita, vanha silta ja museoalue vain joidakin mainitakseni.

Kyseisiin kohteisiin on kohtalaisen helppo kävellä. Kävelyreitit on suunniteltu toteutettavaksi pienissä noin 10-15 hengen ryhmissä. Ryhmät kokoontuvat Muhoksen kotiseutumuseolle, mistä lähdetään museon oppaan johdolla kierrokselle. Kävelyretket on tarkoitettu henkilöille, jotka jaksavat kävellä enimmillään noin kuuden kilometrin matkan. Reitit on

suunniteltu niin, että myös pyörätuolissa olevat henkilöt voivat lähteä mukaan ainakin osalle retkistä toisen henkilön avustama. Kävelyretket ovat osallistujille ilmaisia, ainoastaan eri vierailukohteiden mahdolliset pääsymaksut joutuvat osallistujat itse kustantamaan. Muhoksen kotiseutuyhdistys ei vakuuta retkille osallistujia, vaan jokainen osallistuja lähtee mukaan omalla vastuulla.

Kävelyreittien nimet ovat vielä epävirallisia. Katson, että Kotiseutuyhdistyksen hallituksen on hyvä nimetä itse reittien nimet ottaen nimissä huomioon muhoslaisen kansanperinteen, reittikohteet sekä mahdolliset tulevat uudet reitit.

5.1.1 Tsasounan reitti

Kävelyreitti alkaa kotiseutumuseolta ja kulkee Koivikon nykyisen Oulun seudun ammattiopiston Muhoksen yksikön kautta Oulun ortodoksiselle tsasounalle (Kärpantie 1). Tsasounalta palaamme Jemma-patsaalle ja edelleen kotiseutumuseolle. Matkan edestakainen pituus on noin kuusi kilometriä ja matkan kesto kävellen noin kaksi ja puoli tuntia. Reitti on helppokulkuinen ja kulkee pääasiassa jalkakäytävällä ja pyörätiellä. Reitti on mahdollista kiertää myös pyörätuolilla toisen henkilön avustamana.

Koivikko, Oulun seudun ammattiopiston Muhoksen yksikkö

Suomen senaatin vuonna 1856 tekemällä päätöksellä Suomeen perustettiin seitsemän alemman tason maanviljelyskoulua, joista kaksi perustettiin Oulun lääniin, toinen Muhokselle ja toinen Nivalaan. Koivikon maanviljelyskoulu perustettiin vuonna 1858 alueen ja koko Pohjois-Suomen maatalouden kehittämiseksi. Koivikon historiassa on opetussuunnitelmissa tapahtunut useita muutoksia. Alun perin Koivikossa oli kaksivuotinen voutikoulutus miesopiskelijoille ja kaksivuotinen karjakkolinja naispuolisille opiskelijoille vuoteen 1879 saakka. Monien vaikeuksien kautta yksivuotinen naisoppilaita varten tarkoitettu karjanhoitajakoulu pääsi aloittamaan uudelleen loppuvuodesta 1903.

Koivikon koulutila oli 1920-luvulla kokonaispinta-alaltaan Suomen suurin koulutila, yhteensä metsiä ja peltomaata oli noin 2.334 hehtaaria. Maa-alueet kuitenkin vähitellen hupenivat metsähallituksen kanssa tehdyn vaihtokaupan vuoksi. Lisäksi sotien jälkeen maanlunastuslautakunta otti suuren osan Koivikon maista asutustoimintaan. Sotavuosina Koi-

vikkoon oli sijoitettuna myös hevossairaala. Sodan jälkeen kasvitarhanhoidon merkitys kasvoi voimakkaasti ja niin Koivikon koulutilallekin valmistui ensimmäiset kasvihuoneet vuonna 1953. Koivikossa on vuosien saatossa ollut myös muun muassa sikala, kanala, lampola, meijeri ja maatilamyymälä. (Keränen 1999, 19, 40, 65, 310.)

Nykyisin Koivikon maanviljelyskoulu tunnetaan Oulun seudun ammattiopiston Muhoksen yksikkönä, jossa voi suorittaa maatalousalan-, metsäalan-, autoalan- sekä hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinnon. (Oulun seudun ammattiopisto 2011.)

Kristuksen kirkastumisen tšasouna

Oulun ortodoksiseen seurakuntaan kuuluu 33 kuntaa Oulun ja Lapin lääneissä. Seurakuntien yhteenlaskettu jäsenmäärä on noin 2400. Seurakunnan kirkkoherra Marko Patronen toimii Oulusta käsin. Seurakunnassa on kolme kirkkoa, jotka sijaitsevat Oulussa, Torniossa ja Kemissä sekä viisi rukoushuonetta, jotka sijaitsevat Haukiputaan Martinniemiellä, Muhoksella, Raahessa, Tervolan Varejoella ja Vihannissa.

Muhoksen pyhättö eli Kristuksen kirkastumisen tšasouna rakennettiin Muhoksen karjalaisväestölle vuonna 1956. Tšasounan sisätiloja koristaa kauniit ja arvokkaat ikonit. Tšasounalla järjestetään vihkimisiä, hautajaisia sekä muita tilaisuuksia lähes viikoittain.

(Oulun ortodoksinen seurakunta 2011.; Pirttikoski 2011.)

Jemma-patsas

Oulujokilaakson Reserviupseerikerho ry ja Muhoksen Reserviläiset ry pystyttivät aseatkennän muistoksi ja kunniaksi Jemma-patsaan Muhoksen Korivaaralle. Patsaan paljastustilaisuus pidettiin 15.10.2009. Jemma-patsas on Suomen ensimmäinen aseatkennän kunniaksi pystytetty patsas ja ensimmäinen valtakunnallinen aseatkennän yleismuistomerkki. Patsas sijaitsee lähellä Ouluntietä, Valtatie 22 vieressä, pienessä koivumetsikössä, johon maanomistaja on laittanut myös pöydän ja penkit, joissa matkailijoiden on hyvä levähtää.

(Jemma-patsas 2011.; Pöyry 2011.)

5.1.2 Kirkkoreitti

Kävelyreitti alkaa kotiseutumuseolta ja kulkee Kirkkotietä pitkin Muhoksen kirkkoon. Pa-luumatkalla tutustumme Valkolan taloon ja palaamme kotiseutumuseolle. Matkan edesta-kainen pituus on noin kaksi kilometriä ja matkan kesto noin kaksi tuntia. Reitti on helppo-kulkuinen ja kulkee jalkakäytävällä ja pyörätiellä. Reitti on mahdollista kiertää myös pyö-rätuolilla toisen henkilön avustamana, joskin matkan varrella oleva Ahjolan mäki ja nousu kirkon piha-alueelle saattavat tuottaa vaikeuksia.

Muhoksen kirkko

Muhoksella sijaitsee Suomen vanhin lähes alkuperäisessä muodossa säilynyt puukirkko, joka valmistui vuonna 1634. Kirkossa on muun muassa Emanuel Granbergin maalauksia 1770-luvulta. Kirkon vieressä sijaitseva niin sanottua pohjalaista renessanssityyliä edusta-va tapuli on rakennettu kuuluisan kirkonrakentajan Matti Hongan johdolla vuonna 1762 ja tapulin seinustalla oven vieressä seisoo maanviljelijä Elias Vainion vuonna 1934 tekemä virsujalkainen, tervattu puinen vaivaisukko. Kirkon piha-alueella sijaitsevat myös vuoden 1918 sodassa kaatuneiden muhoslaisten nuorukaisten muistoksi pystytetty muistomerkki, talvi- ja jatkosodassa kaatuneiden sankarihauta, jossa on 123 sankarivainajaa, muistomerkki kirkkotarhaan haudattujen muistoksi sekä taiteilija Martti Tarvaisen veistämä sankari-patsas. (Vahtola 1986, 54, 63, 65, 205, 218)

Muhoksen kirkon kellot soittaa, lohta leipää, lohta leipää.

Muhoksen seurakunta itsenäistyi vuonna 1766, jolloin se erotettiin Oulun pitäjästä omaksi kirkkoherrakunnaksi. Muhoksen ensimmäisenä kirkkoherrana toimi Israel Aejmelaus. (Vahtola 1986, 90, 91.) Kirkko toimii kesäisin tiekirkkona ja siellä on esittelijä kesä-elokuulla klo 12-18 välisen ajan.

Valkolan talo

Valtiopäivämies Juho Petteri Valkolan (1841-1892) kotitila oli aikanaan varsin merkittävä yhteiskunnallinen keskus Muhoksella. Valkolan tilalla asui paljon väkeä, josta osa keskittyi perinteisen maatalouden lisäksi myös muuhun toimintaan kuten käsitöihin, maakauppaan ja apteekkitoimintaan. Valkola itse harjoitti maanviljelyn ohella talossaan posti-, ravintola-

sekä kestikievaritoimintaa. Valkola oli aktiivisesti mukana myös kunnallisessa toiminnassa. Hän toimi Muhoksen ensimmäisenä kunnanesimiehenä vuosina 1866-1890, minkä vuoksi Valkolan talossa pidettiin usein kokouksia ja säilytettiin myös kunnan arkistoa sekä kirjastoa. Juho Valkolan yhteiskunnallisen toiminnan kohokohtana oli hänen osallistumisensa talonpoikaissäädystä valtiopäiville vuosina 1877–1878. Juho Valkola oli myös yksi vuonna 1859 perustetun Koivikon maanviljelyskoulun perustajista. Valkolan talossa sijaitsi myös kunnan apteekki sekä tiloissa aloitti toimintansa myös Muhoksen Säästöpankki 25. huhtikuuta 1888. (Kirjastovirma 2011.)

5.1.3 Hautausmaan reitti

Kävelyreitti alkaa kotiseutumuseolta ja kulkee Kirkkotietä ja Kirkkosaarentietä pitkin Muhoksen hautausmaalle. Paluumatkalla tutustumme Valkolan taloon ja palaamme kotiseutumuseolle. Matkan edestakainen pituus on noin kaksi kilometriä ja matkan kesto noin kaksi tuntia. Reitti on helppokulkuinen ja kulkee jalkakäytävällä ja pyörätiellä ylittäen Muhosjoen. Reitti on mahdollista kiertää myös pyörätuolilla toisen henkilön avustamana, joskin matkan varrella oleva Ahjolan mäki ja nousu Kirkkosaarentieltä hautausmaalle saattavat tuottaa vaikeuksia.

Valkolan talo

Valtiopäivämies Juho Petteri Valkolan (1841-1892) kotitila oli aikanaan varsin merkittävä yhteiskunnallinen keskus Muhoksella. Valkolan tilalla asui paljon väkeä, josta osa keskittyi perinteisen maatalouden lisäksi myös muuhun toimintaan kuten käsitöihin, maakauppaan ja apteekkitoimintaan. Valkola itse harjoitti maanviljelyn ohella talossaan posti-, ravintola- sekä kestikievaritoimintaa. Valkola oli aktiivisesti mukana myös kunnallisessa toiminnassa. Hän oli Muhoksen ensimmäinen kunnanesimies, minkä vuoksi Valkolan talossa pidettiin usein kokouksia ja säilytettiin myös kunnan arkistoa sekä kirjastoa. Juho Valkolan yhteiskunnallisen toiminnan kohokohtana oli hänen osallistumisensa talonpoikaissäädystä valtiopäiville vuosina 1877–1878. (Kirjastovirma 2011.)

Valkolan talossa aloitti toimintansa kunnan perustamana Muhoksen Säästöpankki vuonna 1888. Valkolasta Säästöpankki siirtyi kuitenkin jo vuonna 1897 muualle. (Lackman, Ter-
vonen, Vahtola & Hiltunen 2002, 75)

Hautausmaa

Muhoksen seurakunnan hautausmaa sijaitsee Kirkkosaaressa Muhos- ja Oulujoen ympäröimässä saarella. Hautausmaalla sijaitsee muun muassa vuoden 1952 Miss Universum Armi Kuuselan vanhempien hautapaikka sekä pitkäperjantaina vuonna 1953 Muhoksen Soson rautatieasemalla surmattujen neljän ihmisen hautasija. Muita merkittäviä hautapaikkoja ovat muun muassa edesmenneitten pappien hautapaikat ja Pohjolakodin oppilaiden hautakivi.

Hautausmaan vanhin hauta on kappalainen Niles Pietari Cajanerin hauta, josta muistuttaa vielä tuleviakin sukupolvia seurakunnan kunnostama musta peltinen muistomerkki. Muistomerkkiin on kirjoitettuna teksti:

Tässä lepää
Kappalainen Kirkko Herran Sijainen
NILES PIETARI CAJANER
Syntynyt 6p. Tammikuuta W 1763
Ja Edesmenny 16p. Huhtikuuta W 1812
Ja jotka toimeliaasti vaeltavat ovat, tulevat
rauhaan Ja lepäävät kammioisansa   Jes 57:2

Hautausmaan esittelijänä toimii Muhoksen seurakunnan seurakuntamestari, kiinteistö-
hautausmaatyöntekijä tai muu seurakunnan nimeämä henkilö. Tarvittaessa apuna voi toimia myös museon esittelijä.

5.1.4 Kirjastoreitti

Kävelyreitti alkaa kotiseutumuseolta ja kulkee Muhostietä pitkin Koivu ja Tähti - kulttuurikeskukseen. Matkan edestakainen pituus on noin 500 metriä ja matkan kesto noin yksi ja puoli tuntia. Reitti on hyvin helppokulkuinen ja kulkee jalkakäytävällä ja pyörätiellä. Reitti on helppo kulkea myös pyörätuolilla toisen henkilön avustamana, sillä Koivu ja Tähti -kulttuurikeskus sijaitsee näköetäisyydellä museosta saman tien, Muhostien varrella.

Koivu ja tähti - kulttuurikeskus

Muhoksen kulttuuripalveluiden keskuksena toimii Koivu ja Tähti - kulttuurikeskus keskeellä Muhosta. Kulttuurikeskuksessa sijaitsee kirjasto, auditorio, aulassa kirjastokahvila sekä näyttelytila ja kaksi kokoustilaa. Auditorioon mahtuu reilu 300 henkilöä, ja siellä on käy-

tettävissä ajanmukainen vastausmikrofonijärjestelmä sekä ajanmukainen tekniikka koulutukseen, kokouksiin, seminaareihin, kongresseihin, neuvotteluihin, teatteri- ja elokuvaesityksiin, erilaisiin tapahtumiin ja juhliin.

Kirjastossa järjestetään viikoittain erilaisia tapahtumia kuten satutuokioita, kuukausittain vaihtuvia näyttelyitä kirjaston aulassa ja musiikkiesityksiä niin aulassa kuin auditoriossakin. Omien kirjojen kierrätyskärry löytyy kirjaston aulasta, josta voi ottaa itselle kirjoja tai tuoda niitä muiden iloksi. Muhoksen kirjaston koordinoima Elon keinu -hanke aloitettiin syksyllä 2010 ja se on suunnattu ikääntyville henkilöille ja heidän omaisilleen. Tavoitteena on tarjota kulttuuri- ja kirjastopalveluita, tietoyhteiskunnassa tarvittavia taitoja sekä yhdessäoloa esim. muistelun ja lukupiirin merkeissä. Koivu ja tähti -tarinan johdosta kirjasto on saanut nimekseen Koivu ja Tähti - kulttuurikeskus.

Koivu- ja Tähti - kulttuurikeskuksen etupihalla sijaitsee muistokivi muhoslaisten vuosina 1939-1945 sotaan lähdön muistoksi, joka pystytettiin Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry:n toimesta vuonna 1997. Kirjaston pihapiirissä sijaitsee myös muistolaatta Suomen peruskarttoituksen aloittamisesta karttalehdeltä 3421 12 Hyrkkäältä vuonna 1947.

Kulttuurikeskuksessa on hyvä ja helppo järjestää vierailun yhteydessä, esittelyn lisäksi monipuolisesti erilaisia lyhytkestoisia tapahtumia. Kulttuurikeskuksessa toimii myös kahvila, josta voi tarvittaessa tilata kahvitarjoilun tilaisuuksiin.

5.1.5 Savi-Jontun reitti

Kävelyreitti alkaa kotiseutumuseolta ja kulkee Muhostietä pitkin Valtatielle ja edelleen Ponkilantietä pitkin Ponkilan sillan yli Savipaja Savi-Jonttuun. Niin meno- kuin paluumatkaakin ihailamme Ponkilan siltaa.

Matkan edestakainen pituus on noin neljä kilometriä ja matkan kesto noin kaksi ja puoli tuntia. Reitti on helppokulkuinen ja kulkee jalkakäytävällä ja pyörätiellä ylittäen Ponkilan sillasta Muhosjoen. Reitti on mahdollista kiertää myös pyörätuolilla toisen henkilön avustamana, joskin sillan molemmin puolin nouseva mäki saattaa tuottaa vaikeuksia.

Ponkilan silta

Muhosjoen ylittävä kaunis puukantinen, teräsrakenteinen Ponkilan silta on yksi harvoista tiemuseokohteista. Sillan on suunnitellut insinööri L. Itoniemi ja se valmistui vuonna 1931. Riippusilta on 71 metriä pitkä, sen jänneväli on 60 metriä ja leveys 3,7 metriä. Silta oli kovassa käytössä Pyhäkosken ja Montan voimalaitosten rakentamisen aikana 1950-luvun alkupuolella. Siltaa on vahvistettu ja korjattu useaan otteeseen kuluneina vuosina. Silta rauhoitettiin ajoneuvoliikenteeltä vuonna 1992, ja nykyisin silta onkin pelkästään kevyen liikenteen käytössä. (Karppinen & Kesäniemi 2008.)

Savipaja Savi-Jonttu

Raija Ikonen Savipaja Savi-Jontusta valmistaa pääosin käsin muotoilemalla käyttö- ja sisustuskeramiikkaa koteihin ja liikelahjoiksi. Hän kertoo, että kädentaidot ovat periytyneet vanhemmilta, sillä kotona tehtiin paljon käsitöitä sekä omiksi että muiden tarpeiksi. Maa-seutu, paikallinen kulttuuri ja lapsuuden maisemat näkyvät hänen töissään. Yllätyksellinen ja työläs rakupolttotekee jokaisesta hänen työstään ilmeikkään ja ainutkertaisen.

(Ikonen 2011.)

Matkan varrella sijaitsevat Vanhat vaeltajat ja Tyttö -patsaat, entisellä Imatran Voiman tontilla Oulujokiyhtiön työmiehilleen 1950-luvulla rakentamat kolme suojeltua viehättävää puurakenteista asuintaloa sekä talojen takana suojeltu vanha tiilirakenteinen vesitorni. Miss Universum Armi Kuuselan lapsuudenkodin paikkaa osoittava muistolaatta Osuuspankin seinässä on kiinnitetty Muhoksen Lions Clubin toimesta vuonna 2008.

5.1.6 Taidereitti

Kävelyreitti alkaa kotiseutumuseolta ja kulkee Muhostietä pitkin Valtatielle ja edelleen Ponkilantietä pitkin Nykäläntielle ja Taidegalleria Cafe Terttu Jurvakainen –taidegalleriaan ja samaa reittiä takaisin kotiseutumuseolle. Menomatalla tutustumme Muhoksen torialueeseen. Matkan edestakainen pituus on noin kolme kilometriä ja matkan kesto noin kaksi tuntia. Reitti on helppokulkuinen ja kulkee jalkakäytävällä ja pyörätiellä halki Muhoksen ydinkeskustan. Reitti on mahdollista kiertää myös pyörätuolilla toisen henkilön avustamana.

Torialue

Muhoksen torilla sijaitsee Oskari Jauhaisen Vanhat vaeltajat -suihkukaivosveistos vuodelta 1984 ja Tyttö -patsas sekä Oulujokiyhtiön vanhat puutalot 1950-luvulta. Torialueelle on tehty perusteelliset muutossuunnitelmat, jotka on määrä toteuttaa vuosien 2012-2013 aikana. Suunnitelman mukaan muun muassa toripaikkoja sähköistetään, torialueen aluevalaistusta parannetaan sekä torin pintamateriaaleja ja istutuksia uusitaan. Samoin on suunnitella peruskorjata Vanhat vaeltajat -veistoksen vesiallas. (Nenonen 2012.)

Terttu Jurvakaisen Galleria

Taiteilija Terttu Jurvakaisen Galleria sijaitsee Muhoksen keskustassa rauhallisessa ja luonnonkauniissa ympäristössä. Taidegalleriassa järjestetään vaihtuvia kesänäyttelyitä, vuonna 2011 jo 34. kerran. Kesänäyttelyssä on esillä laaja ja monipuolinen kokoelma Terttu Jurvakaisen omaa maalaustaidetta. Mukana on myös useita vierailevia taiteilijoita; modernia kuvanveistoa, keramiikkaa ja lasitaidetta. Näyttelytilassa toimii kahvio, jossa näyttelyvieras voi nauttia kahvia ja itsensä taiteilija Terttu Jurvakaisen leipomia kotileivonnaisia. Kesäaikana toimii puutarhassa myös piha-café.

Taidegalleria on taiteilija Terttu Jurvakaisen ylläpitämä yksityinen taidegalleria. Se sai alkunsa vuonna 1977, kun Terttu Jurvakaisen isä kauppias Antti Jurvakainen päätti tyttärensä toivomuksesta rakentaa kotiinsa tilat, jonne taidemaalariytär saisi teoksensa esille. Gallerian kahvio-osa on rakennettu vuonna 1986 ja uusin pääty avattiin vuonna 1997. (Taidegalleria, Cafe Terttu Jurvakainen 2011.) Taiteilija Terttu Jurvakainen on julkaissut myös useita runoteoksia.

Jokainen taideteos on ihme, luomisen ihme. (Peltola 2011, 5.)

5.2 Kulttuuriretket

Kulttuuriretket on suunniteltu toteutettavaksi pienissä noin 10-15 hengen ryhmissä, jolloin eri kohteisiin kuljetaan henkilöautoilla yhteiskyydeillä, tai suuremmissa noin 20-40 hengen ryhmissä, jolloin matkat kuljetaan linja-autolla. Ryhmät kokoontuvat Muhoksen torille, mistä lähdetään museon oppaan johdolla kierrokselle.

Kulttuuriretkille osallistujat maksavat linja-autokyydistä osuuden, kuljetuksen hinnan lähtijöiden määrän mukaan jaoteltuna. Lisäksi eri vierailukohteiden mahdolliset pääsymaksut joutuvat osallistujat itse kustantamaan. Muhoksen kotiseutuyhdistys ei vakuuta retkille osallistujia, vaan jokainen osallistuja lähtee mukaan omalla vastuulla.

5.2.1 Toppeliuksen retki

Kulttuuriretkelle lähdetään Muhoksen torilta Oulujoen pohjoispuolelle kohti Korkalanvaaraa, Toppeliuksen muistokivelle. Paluu tapahtuu Muhoksen torille. Matkan edestakainen pituus on noin 15 kilometriä, ja kesto noin kaksi tuntia.

Toppeliuksen muistokivi on pystytetty Satusetä Sakari Topeliuksen (1818-1898) isoisän isän perheen Isonvihan (1714-1721) aikana sijainneen piilopirtin paikalle Lumiaisiin. Paikka on Topeliuksen Koivu ja tähti -tarinan lähtökohta. Tarina luetaan muistokivellä.

Satasetä Sakari Topeliuksen isän isoisä Kristoffer pakeni isovihan aikaan vuonna 1714 äitinsä kanssa asumaan Muhokselle pieneen metsätorppaan. Kasakat kuitenkin ryöstivät pojan ja veivät Venäjälle. Kristoffer karkasi kotikävissään, löysi auringon avulla Suomeen ja ajautui Tukholmaan, missä satumalta kohtasi äitinsä.

Näistä tapahtumista Sakari Topelius kirjoitti koskettavan tarinan, jolle antoi nimen "Koivu ja tähti". (Muhoksen kunta 2011.)

5.2.2 Syväyksen retki

Syväyksen retkelle lähdetään Muhoksen torilta Kajaanintietä pitkin kohti Utajärveä. Paluu tapahtuu Muhoksen torille. Matkan edestakainen pituus on noin 15 kilometriä ja kesto noin puolitoista tuntia.

Syväyksen muistomerkki

Oulujoen tervansoutajien ja koskenlaskijoiden veneet siirrettiin maitse koskien yläpuolelle Syväyksen rannasta, joka sijaitsee nykyisen Kajaanintien, Valtatien 22 varrella. Muhoksen Kotiseutuyhdistys pystytti Tervasoutajien ja koskenlaskijoiden muistomerkin Syväyksen rantaan vuonna 1992.

Muistomerkillä kerrotaan entisajan koskenlaskijoiden ja tervansoutajien työstä ja tervan reitistä Kainuun metsistä kohti Oulun tervakaupunkia.

5.2.3 Montan retki ja Lemmenpolku

Lemmenpolun retkelle lähdetään Muhoksen torilta Oulujoen pohjoispuolelle kohti Montan leirintäaluetta (Kieksintie 209) ja Lemmenpolkua. Paluu tapahtuu Muhoksen torille. Retki tehdään linja-autolla tai omilla autoilla yhteiskyydeillä. Linja-auton etuna on, että se voi jättää retkeläiset Lemmenpolun toiseen päähän ja noutaa retkeläiset myöhemmin polun loppupäästä uudelleen kyytiin, koska reitti ei palaa takaisin lähtöpaikalle. Matkan edestakainen pituus on noin 18 kilometriä ja kesto noin viisi tuntia.

Lemmenpolku

Lemmenpolku kulkee Pyhäkosken voimalaitokselta pitkin Oulujoen jylhää rantamaisemaa aina Montan leirintäalueelle saakka. Lemmenpolku lienee saanut nimensä vuoden 1934 juhannusjuhlien aikaan, jolloin Leppiniemeen kerrotaan saapuneen 3000 juhannuksen viettäjä. Kyseisenä vuonna Metsätieteen tutkimuslaitos oli rakennuttanut riippusillan Leppiniemen ja Rakakallion välille sekä vuonna 1935 Suomen Matkailijayhdistys rakennutti Rakakalliolle, joen etelärannalle ravintolan.

Vuosien myötä polun käyttö vähentyi kunnes Muhoksen kunta ja Imatran Voima Oy päättivät kunnostaa reitin uudelleen luontopoluksi. Kunnostettu luontopolku avattiin kesällä 1995. (Lemmenpolku 2011.)

Montan leirintäalue

Montan Oulujoen rannalla sijaitseva leirintäalue tunnetaan tällä hetkellä nimellä Montta Active Camping, ja sitä on vuoden 2011 alusta lukien pyörittänyt Päivi ja Pekka Metsola. Uudet yrittäjät korostavat leirintäalueen toiminnallisuutta; normaalin majoittumisen ja virkistytymisen lisäksi vierailijat voidaan viedä kanoottiretkelle, kiipeilemään, seikkailuradalle tai vaikkapa trapetsihyppytorniin. Suunnitelmissa on vetää Oulujoen yli liukuvaajeri. Mahdollisuus järjestää myös ohjelmallisia työhyvinvointipäiviä ja leirikouluja majoitukseen ja ruokailuineen. Toiminta on tällä hetkellä painottunut kesäkauteen, mutta suunnit-

telmissä on aloittaa moottorikelkkojen säilytys- ja vuokrauspalvelu sekä mahdollisesti myös yhteistyö Korkalanvaaran hiihtokeskuksen suunnalla. (Rintala 2011.)

Montan leirintäalueella on mahdollista järjestää monenlaisia tapahtumia liittyen kulttuuriin, luontoon tai vaikkapa muhoslaiseen historiaan. Lähellä sijaitsevat muun muassa Lemmenpolku, Oulujoki, voimalaitokset ja Toppeliuksen muistokivi. Retkien aiheiksi sopivat vaikkapa rakkausrunot Lemmenpolun varrella tai perinneleikitapahtuma leirintäalueen maisemissa.

5.2.4 Kalevalainen retki

Kalevalaiselle retkelle lähdetään Muhoksen torilta Kajaanintietä pitkin kohti Utajärveä. Reitti kulkee Utajärven kautta Ahmasille ja sieltä edelleen Kylmälänkylän kautta takaisin Muhokselle. Retki tehdään linja-autolla tai omilla autoilla yhteiskyydeillä. Matkan pituus on noin 100 kilometriä ja kesto noin neljä tuntia.

Ahmaksen kylä ja Kalevalainen perinnekylä

Ahmaksen kylässä, nykyisessä Utajärven kunnassa aivan Muhoksen kunnan rajalla on kautta aikojen asunut runonlaulajia ja kansanparantajia, joiden tarinoihin voi nykyäänkin tutustua mm. kansalliseepoksessa Kalevalassa. Kalevalainen perinnekylä muodostuu kokonaisuutena rakennuksia, jotka kyläläiset ovat pystyttäneet kertomaan kylän historiasta. Rakennusten joukossa on muun muassa paja, mylly, savusauna ja runonlaulajien pirtti ja tunnelmallinen Lucian silta muistuttamassa muinaisrunojen laulaja Lucia Rusintytär Korhosta. (Keskinen 2011, 10.)

Kalevalaisen perinnekylän halki kulkee Runonlaulajien polku, jonka varrelle sijoittuviin rakennuksiin kuten Runonlaulajien pirttiin on kerätty tarinoita ja kertomuksia kylän menneisyydestä. Rakennuksissa voi tutustua paikalliskertomuksiin ja menneiden sukupolvien työhön ja saavutuksiin. Runonlaulajien pirtin lisäksi kylässä on vanhoja aittoja sekä uus- tuotantoa oleva Iso-Räisäsen torni, joka toki on rakennettu perinteisellä tavalla. Tornin alakerrassa toimii kesäisin kahvio, ja ylemmissä kerroksissa toimivat kokoustilat.

Vierailija voi tilata itselleen savusaunan, katsoa kesäteatteriesityksen, kokeilla naimakau-
pan kannattavuutta erityisessä liukumäessä tai vaikkapa patikoida Leppijoen kodalle.

(Ahmaksen kalevalainen perinnekylä 2011.; Räisänen 2011.)

5.2.5 Voimalaitosretki

Voimalaitosretkelle lähdetään Muhoksen torilta Oulujoen pohjoispuolelle kohti Pyhäkos-
ken voimalaitosta Leppiniemessä. Retki toteutetaan vain erikseen sovittaessa enintään 20
hengelle maksimissaan kaksi kertaa kesässä. Matkan pituus edestakaisin on noin 18 kilo-
metriä ja kesto noin kaksi tuntia.

Sähkämuseo - Pyhäkosken voimalaitos, Leppiniemi

Pyhäkosken voimalaitosrakennuksessa sijaitseva sähkörakentamisen museo esittelee Oulu-
joen voimalaitosrakentamista 1940-1960-luvuilta sekä esineistöä ja kuvia rakentamisajan
maalouselinkeinoista, rakennustyömailta ja voimalaitosrakentamisen kohdealuilta kuten
Pyhäkoskelta ja Jylhästä. Rakentamisen historiaan perehdyttävät myös videoidut doku-
menttielokuvat. Museon pääsalissa on esillä laaja valokuvakokoelma kaikkien voimalaitos-
ten rakennustyömailta, rakentamisen aikakauden sähkö- ja konekorjaamon esineistöä sekä
työpaikkaterveydenhuoltoon liittyvää esineistöä.

Pyhäkosken voimalaitoksen läheisyyteen, Oulujoen rannalle on pystytetty muistokivi men-
neille lohenkalastajille, tervansoutajille sekä koskenlaskijoille.

Oulujoen rakentajat pystyttivät tämän Vaalankurkusta nostetun kiven
entisaikojen lohenpyytäjien, tervansoutajien ja koskenlaskijain muistoksi.

5.2.6 Kylmälänkylän retki

Kylmälänkylän retkelle lähdetään Muhoksen torilta Kestiläntietä pitkin kohti Kylmälänky-
län keskustaa. Retki tehdään linja-autolla, jolloin kylää ja kylän toimintaa voi esitellä mat-
kan aikana kaikille yhteisesti linja-autossa. Matkan pituus edestakaisin on noin 70 kilomet-

riä. Matka tehdään linja-autolla, joten osallistujamäärä voi olla enimmillään 50 henkeä ja matkan kesto on noin neljä tuntia.

Kylmälänkylä

Kylmälänkylä on tiettävästi Suomen pisin kylä. Kylän toiminnan keskuksat muodostuvat Kylmälänkylän alakoulun entisen Tapanilan koulun ja kyläkauppa Satumaan ympärille. Matkaa kyläkaupalta Muhoksen kirkonkylän keskusta on noin 33 km ja Ouluun noin 70 km. Kylmälänkylä sijaitsee noin 15 kilometrin päässä Rokuan kansallispuistosta ja matkailu-alueesta. (Kylmälänkylän kyläyhdistys ry. 2010.)

Kylmälänkylä valittiin Pohjois-Pohjanmaan Vuoden 2010 Kyläksi Pohjois-Pohjanmaan Maakuntapäivillä marraskuulla 2010. Vuoden Kylän valinnassa painotettiin vuonna 2010 toiminnan suunnitelmallisuutta, pitkäjänteisyyttä ja uutta luovaa toimintaa ja erityisesti nuorten huomioon ottamista kylätoiminnassa, avointa tiedottamista, yhteistyön sujumista ja kylän kehittämisen laaja-alaisuutta. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2011.)

Kylmälänkylän kyläyhdistys ry:n hallituksen jäsen Juha H. Kukkohovi kertoi, että kyläläiset itse painottivat hakemuksessaan kylän monipuolista toimintaa, yhteishenkeä eri asioiden toteuttamisessa sekä kylän vahvaa yrittäjyyttä. Kylä on satsannut nuoriin huolehtimalla muun muassa oman järven kunnostamisesta ja uimarannasta sekä liikuntapaikkojen järjestämisestä nuorille. Lisäksi nuoret ovat mukana kylätoimikunnassa, osallistuvat talkoisiin ja ovat mukana kylän monipuolisessa toiminnassa. Merkittävimpiä Kylmälänkylän saavutuksia ovat Kukkohovin mukaan Kalettomanjärven kunnostus, koulun pihan muuttaminen lapsille leikkipihaksi ja lähiliikunta-alueen kehittäminen. (Kukkohovi 2011.)

Kylmälänkylä on ollut tunnettu myös viikatesepistään, jotka kaikki ovat olleet Kukkohovin sukua. Hannu Tenhomaa mainitsee kirjassaan Liikalaisten kylästä luoteeseen (Tenhomaa 1997, 139) Kukkohovien viikatesepän taidoista seuraavasti:

Kukkohovithan ovat olleet Ylipäässä sukupolvien ajan taitavia viikatesepiä. Mainetta on kertynyt jopa kylän ulkopuolellekin, koska lähipitäjissä tiedetään varsin hyvin Kukkohovien sepän taidot. Heillä on ollut taito sormenpäissä, miten viikate kallitaan. Pajavasara, ja seuraavaksi suurimman lekan on täytynyt heilua tiuhaan tahtiin, jos on mieli ollut saada jotain aikuiseksi. Ja silloin kun jälkeä on syntynyt, on myös voimaa tarvittu, ja jota on myös pitänyt olla.

Tällä hetkellä Erkki Kukkohovi, suvun viimeisimpiä tunnettuja viikateseppiä, asuu vielä Kylmälänkylässä. Kyseinen viikatesepän ammatti alkaa olla jo kuollut ammatti, koska tilalle ovat tulleet erilaiset moottorikäyttöiset niittovälineet. Kylän raitilla on kuitenkin vielä jäljellä vanhoja pajarakennuksia muistuttamassa entisajan kunnioitetusta maaseudun ammatista.

Kylmälänkylään suuntautuvalla retkellä muistelemme kylän historiaa ja entisajan maaseudun elämää yleensäkin. Kyläyhdistyksen jäsenet esittelevät kylän nykyistä toimintaa ja kyläkappelilla tai kyläkodalla voimme järjestää lauluiltoja ja erilaisia perinneiltoja. Tutustuminen kunnostettuun Kalettomanjärveen kuuluu myös retken ohjelmaan.

5.2.7 Sanginjoen retki

Sanginjoen retkelle lähdetään Muhoksen torilta Ouluntietä ja edelleen Yli-Kiimingintietä pitkin kohti Sanginjokea ja Pirttijärveä. Retki tehdään linja-autolla, jolloin kylää ja kylän toimintaa voi esitellä matkan aikana kaikille yhteisesti linja-autossa. Paluu tapahtuu Muhoksen torille. Matkan pituus edestakaisin on noin 60 kilometriä ja matkan kesto suunnilleen neljä tuntia.

Pirttijärvi ja jätinkirkko

Ensimmäiset merkit asutuksen leviämisestä Pohjanmaalle on saatu selville jätinkirkoista. Jätinkirkot ovat kivikauden lopulta noin 3300-1300 e.Kr. ja pronssikaudelta noin 1300-500 j.Kr. säilyneitä suuria ja avoimia kivikehiä, joiden on arveltu olevan metsästäjien käyttämiä suojia. Muhokselta jätinkirkko löytyy Sanginjoelta noin 1,5 kilometriä päästä Pirttijärvestä. Jätinkirkko sijaitsee soiden ympäröimän metsäsaarekkeen korkeimmalla kohdalla.

(Louhenjoki-Schulman & Hedenström 2003, 250; Muhoksen kunta 2011.)

Sanginjoella paikallisen asukkaan kertomana kuulemme Pirttijärven kunnostuksesta, teemme kävelyretken pitkin pitkospuita jätinkirkolle, jossa kerrotaan jätinkirkkojen synnystä. Lopuksi juomme kahvit paikallisen metsästysseuran majalla.

5.3 Perinneillat ja tapahtumat museolla ja eri kylillä

Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry:n toimintaan on aikaisemminkin kuulunut erilaisten perinneiltojen järjestäminen eri kylillä. Perinneiltoja voi hyvin järjestää myös museolla aiheena esimerkiksi muhoslaiset tarinat kuten edesmennyt kotiseutuneuvos Martti Lukan runot ja tarinat sekä Sakari Topeliuksen Koivu- ja tähti -tarina. Lisäksi aiheena voivat olla entisajan maaseudun työmuodot ja työtavat tai vaikkapa perinneleikit. Museolla on hyvä järjestää lauluiltoja niin eri henkilöiden vetäminä kuin yhteistyössä seurakunnan kanssa, jolloin laulujen vetäjänä toimii seurakunnan kanttori.

Käsityönäytökset kuuluvat perinteisesti museon toimintaan kuten kehruu, tuohityöt, päretyöt, vastanteko, riukuaidan teko, voin kirnuaminen ja päreiden teko. Esittelijöinä voisivat olla muhoslaiset eri käsityön taitajat. Museon sivuaitassa on käyttökelpoiset tilat pienen näyttelyn esille pitämiseen. Tiloissa onkin ollut jo useampana kesänä muhoslaisen tuohi- ja päretöiden harrastajan näyttely. Museo ja sen pihapiiri on oivallinen ympäristö myös kesäteattereiden näyttämöksi. Ainoana huonona puolena on, että sateen sattuessa esitys täytyy peruuttaa tai siirtää muualle sisätilojen ahtauden vuoksi.

Muhoksen Kotiseutuyhdistyksen on syytä ylläpitää perinneiltojen järjestämistä vuorotellen Muhoksen eri kylillä. Aiheena voivat olla esimerkiksi muhoslaiset tarinat entisajalta sekä oman kylän tarinat ja kertomukset sekä vanhat valokuvat. Näin yhdistys voi olla yhtenä tärkeänä lenkkinä siirtämässä kylän historiaa ja muhoslaista perinnetietoutta uusille sukupolville.

6 TULOKSET JA POHDINTA

6.1 Asiakasryhmät ja markkinointikeinot Muhoksen matkailun kehittäjänä

Korhonen erittelee kirjassa Matkailutuotteen jakelukanavat tuote- ja asiakasryhmittäin (Boxberg ym. 2001, 123-131) asiakaskohderyhmät matkan tarkoituksen mukaan ryhmiteltynä isoina kokonaisuuksina: yksittäismatkailijat, liike- ja virkamatkailijat, ryhmät/ryhmämatkailijat, yhteistyökumppanit ja yritysasiakkaat. Asiakasryhmät on esitelty tarkemmin kohdassa 2.3 Asiakasryhmät ja segmentointi.

Yksittäisiä matkailijoita pyritään tavoittamaan mainostamalla paikallislehdissä kuten Tervareitti, Rauhan Tervehdys ja Kotipitäjä -lehdet. Lisäksi ennen tilaisuutta jaetaan mainoksia kunnan eri toimipisteiden ilmoitustauluille esimerkiksi Koivu ja Tähti -kulttuurikeskuksen, seurakuntatalon ja kauppojen ilmoitustauluille. Kotiseutuyhdistyksen jäsenille lähetetään yleensä huhti-toukokuun vaihteessa postitse jäsenkirje, jossa on mukana myös yhdistyksen toimintasuunnitelma ja tapahtumat tulevalle kevät- ja kesäkaudelle. Tärkeä merkitys on myös tienvarsiopasteilla, jotta yksittäismatkailijat tietävät pysähtyä tutustumaan toivottuihin kohteisiin. Unohtaa ei sovi myöskään henkilökohtaista tiedotusta lähiympäristössä.

Muhoksella liike- ja virkamatkailijoita yöpyy tällä hetkellä kovin vähän johtuen majoituskapasiteetin vähydestä sekä ainoan hotellin tuhoutumisesta tulipalossa syksyllä 2010. Ryhmämatkailijoita pyritään tavoittamaan sekä paikallislehtimainonnalla koko Oulujokilaaksossa että Matkailulehtien välityksellä ympäri Suomea. Isompia tapahtumia mainostetaan myös Yle Oulu Radion Menovinkit -paikallislähetyksissä. Muhoksella tehokkaimmat markkinointikeinot ovat mielestäni henkilökohtainen yhteydenotto yhdistyksen tai järjestön henkilöstöön ja Tervareitti -lehden välityksellä.

Muhoksen Kotiseutuyhdistyksen yhteistyökumppaneiksi voidaan mielestäni lukea Muhoksen seurakunta ja Muhoksen kunta. Seurakunnan kanssa kotiseutuyhdistys on tehnyt yhteistyötä jo useiden vuosien jopa vuosikymmenien ajan. Kesän rippikouluryhmät käyvät vuorollaan tutustumassa museoon samoin kuin eri lapsi- ja perhekerhoryhmätkin. Vastavasti kotiseutuyhdistyksen edustaja vierailee rippikouluissa kertomassa yhdistyksen toi-

minnasta ja museon esineistöstä sanoin ja kuvin. Kunnan kautta kotiseutuyhdistyksen toimintaa on tuotu esille Oulujoki Opiston perinnepiirien sekä kouluryhmien vierailujen välityksellä. Lisäksi kotiseutuyhdistys voi käyttää niin kunnan kotiseutuhuonetta kuin seurakunnankin tiloja veloituksetta. Yhteistyökumppaneiden kautta museolla vierailevat suurimmat ryhmät ja esimerkiksi vuonna 2010 museovieraista lähes puolet oli seurakunnan ja kunnan nuorten ryhmiä.

Muhoksen Kotiseutuyhdistyksellä ei ole ollut mainittavia yritysasiakkaita, mikä on myös haaste yhdistyksen toiminnalle tulevina vuosina. Yrityksille suunnattua toimintaa voisi kehittää perinteiden kautta. Ohjelmassa voisi olla perinteisen museon esittelyn lisäksi erilaisien aktiviteettien järjestämistä yritysten työntekijöille kuten perinneleikkejä, vastantekoa ja esineiden tunnistamiskilpailuja.

Muhoksen kulttuurikohteita markkinoidaan esitteissä, matkailu- ja kulttuurilehdissä sekä tietysti myös Muhoksen kunnan, Muhoksen seurakunnan ja eri yhdistysten omilla kotisivuilla. Kesäaikana teidenvarsimainoksia löytyy jonkin verran. Eri asiakasryhmiin kohdentuva markkinointi poikkeaa luonnollisesti joskus hyvinkin paljon toisistaan.

6.2 Tavoitteet ja niiden toteutuminen

Tavoitteena oli erilaisten kävely- ja kulttuurikohteiden reittien suunnittelu ja työstäminen. Samalla saataisiin yhdistettyä muhoslaisten yhdistysten ja yhteisöjen matkailukohteet ja reittisuunnitelmat hallituksi kokonaisuudeksi yhteen paikkaan, Muhoksen Kotiseutuyhdistyksen talteen.

Olen pyrkinyt kartoittamaan myös sellaisia pienempiä kohteita, joista yleensä vain harvat tietävät tai muistavat. Esimerkkinä näistä mainittakoon vanha hirsinen kirkkotalli, joka on siirretty kirkon mäeltä nykyiselle paikalleen 1900-luvun alussa vajaan 200 metrin päähän kotiseutumuseolta.

Tavoitteenani oli järjestää jo menneenä kesänä, kesällä 2011 jokin suunnitelluista kävelyreiteistä, jotta näkisin käytännössä kuinka järjestelyt toimivat ja onko kyseiselle toiminnalle Muhoksella tarvetta. Koereitiksi otin Tsasounan reitin (kohta 6.2.1.) kotiseutumuseolta

Koivikkoon ja edelleen tsasounan ja Jemma-patsaan kautta takaisin kotiseutumuseolle. Tapahtumasta ilmoitin Tervareitin seuratoimintaa -palstalla sekä henkilökohtaisella suullisella kutsulla. Tapahtuma järjestettiin 21.7.2011 alkaen klo 17. Kotiseutumuseolle ilmaantui yhdeksän henkilöä. Aluksi esittelin itseni, kävin läpi reitin kohteet ja selvitin turvallisuusohjeet eli jokainen oli mukana omalla vastuulla.

Reitin ensimmäinen kohde oli entinen Koivikon maatalousoppilaitos, nykyinen Oulun seudun ammattiopiston Muhoksen yksikkö. Kohteen esitteli Koivikosta eläkkeelle jäänyt tilanhoitaja Kalevi Leskelä. Seuraavaan kohteeseen eli Ortodoksisen seurakunnan tsasounaan on matkaa noin kaksi kilometriä. Matkan varrelta mukaan tuli vielä neljä henkilöä. Tsasounalla meidät otti vastaan tsasounan isännöitsijä Seija Pirttikoski, joka esitteli ortodoksisen jumalanpalveluksen kulkua, tsasounan ikoneita sekä vastasi vieraiden moniin kysymyksiin. Tsasounalta kävelyreitti palasi takaisin pysähtyen matkan varrella olevalle Jemma-patsaalle, jonka esitteli mielenkiintoisella ja innokkaalla tavalla patsaan puuhamies, opettaja Ilkka Pöyry.

Kyseisen tapahtuman johdosta voidaan todeta, että tällaisille lyhyille eri kulttuurikohteiden tutustumiskäynneille on tarvetta. Tapahtumasta on tullut hyvää palautetta ja tiedusteluja uusista vierailuista myös muihin lähi alueen kohteisiin.

Haastattelulomakkeilla ja keskusteluissa saatujen palautteiden perusteella usealla yhteisöllä oli toiveita ja suunnitelmiakin järjestää esittelyjä ja retkiä, mutta ei ole työntekijäpulan vuoksi mahdollista järjestää. Tavoitteena oli siis yhteistyön tiivistäminen eri matkailuun – ja matkailijoihin liittyvien osapuolten kesken, yhdessä tehden voitaisiin vastuuta jakaa ja vuorotella eri kohteitten esittelyissä ja tehdä yhteistyötä muun muassa mainonnassa. Useassa vastauksessa kerrottiin tehtävän mielellään yhteistyötä matkailun ja kotiseudun tiimoilta toisten järjestöjen ja kotiseutuyhdistyksen kanssa, mikä onkin ensiarvoisen tärkeää muhoslaisen matkailun tulevaisuuden kehittämistyön kannalta. Reittien toteuttaminen olisi kuitenkin oltava Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry:n palkkaaman museon esittelijän vastuulla kesäkaudella.

Keskeisenä tavoitteena on myös työstää museon esittelijälle esittelykansio kulttuurireiteistä. Museolla toimii kesäisin työllistämistuella palkattu työntekijä, joka on useimmiten uusi eikä museotoiminta ole hänelle ennestään kovin tuttua. Tämän vuoksi on hyvä, että muse-

on esittelijälle tehdään kulttuurireiteistä selkeä kansio, joka pidetään myös ajan tasalla. Kansiossa on kuvaukset reitin varrella olevista kohteista, valokuvat kohteista, kartat reiteistä ja eri toimijoiden ja yhteisöjen yhteystiedot. Edellytyksenä on luonnollisesti, että Muhoksen Kotiseutuyhdistys edelleenkin saa museolle työllistämistuella esittelijän, jonka vastuulle reittien vetäminen tulevaisuudessa annetaan. Alkuvaiheessa vetäjinä ovat toimineet yhdistyksen aktiiviset hallituksen jäsenet, jotka edelleenkin ovat tukena esittelijälle.

6.3 Kehittämideoita

Reittien suunnittelussa ja työstämisessä on tullut selkeästi esille kohteitten markkinoinnin puutteet, miten reiteistä ja tapahtumista tiedotetaan ihmisille. Muhoksen Kotiseutuyhdistykselle tulee tehdä omat kotisivut, jossa tiedotetaan yhdistyksen toiminnasta, tapahtumista ja myös suunnitellut kävely- ja kulttuurireitit karttoineen ja mahdollisesti myös kuvineen. Reitit karttoineen voidaan esitellä myös virtuaalisesti internetissä Kirjastovirman sivuilla www.kirjastovirma.net sekä linkittää Muhoksen kunnan sivuille www.muho.fi.

Muhoksen Kotiseutuyhdistyksen tulee tiivistää yhteistyötä niin Muhoksen kunnan kuin eri järjestöjen ja yhteisöjen kanssa esimerkiksi kutsumalla kunnan ja yhdistysten toimihenkilöitä ja jäseniä tutustumaan museoesineistöön ja kulttuurillisesti rikkaaseen ja hyvin hoidettuun museoympäristöön. Eri järjestöjen ja yhteisöjen ryhmille voidaan järjestää myös erikseen omia kulttuuri- ja elämysreititapahtumia. Yhteistyö Oulujoki-Opiston kanssa toisi mahdollisuuden järjestää esimerkiksi perinneiltoja tai jopa matkaopaskoulutusta liittyen opiston kulttuuri- ja koulutustarjontaan.

Muhos tunnetaan ympäri Suomen Muhoksen Mimmistä, mutta onko tätä tunnettavuutta käytetty tarpeeksi hyväksi Muhoksen tunnetuksi tekemisessä? Muhoksen kunnan logossa näkyy Mimmi liehuvine helmoineen, mutta matkailijan tullessa Muhokselle huomaako tulevansa Muhokselle vai paikkakunnalle, jolla ei ole mitään sanottavaa ensi silmäyksellä vierailijalle. Kuten Muhoksella järjestetyssä Luovat kylät –seminaarissa 25.11.2011 elokuvaohjaaja ja –käsikirjoittaja Markku Pölönen sanoikin, vaikkakin huumorin pilke silmäkulmassa, että Muhoksen kunnan markkinointi on aivan hunningolla Muhoksen Mimmin ja Armi Kuuselan tunnettavuuden tuotteistamisessa.

Muhoksen tulee luoda itselleen oma Muhos -brändi. Muhos tunnettaisiin tulevaisuudessa Mimmin kuntana, josta Koivu ja tähti -tarina on saanut alkunsa. Muhoksen tulee saada paikkakunnan kohteita Tervan tie -matkailutien matkailukohteiksi sekä lisätä tietoa siitä, että Muhos sijaitsee kuuluisalla Rokuan Geopark -alueella. Näiden kohteiden esille tuomisella voitane laajentaa Muhoksen matkailua myös talvimatkailun kohteeksi. Muhoksella voitaisiin maaseutupitäjänä lisäksi hyödyntää vastuullisen matkailun ja ekomatkailun periaatteita ja profiloitua kestävä kehityksen matkailun kunnaksi.

Muhokseen liittyviä matkamuuistoja on valitettavan vähän saatavilla. Jonkin verran on myynnissä muun muassa puisia pieniä tervatynnyreitä, tuohiesineitä sekä savitöitä. Lisää kuitenkin voidaan ideoida ja tuotteistaa pohjautuen vaikkapa muhoslaisiin tarinoin. Esimerkkinä voisi mainita muhoslaisilla kuvilla, runoilla ja sanalaskuilla varustettujen korttien lisäksi erilaiset muhoslaisten kohteitten kuvin koristellut posliinilautaset, kahviastiat, servietit, pyyhkeet ja liinavaatteet. Jopa omin kuvin painettuja kirjanmerkkejä ja postimerkkejä on helppo nykyisin tilata Itellan kautta. Leipomoita voisi innostaa valmistamaan maittavia Muhos-leivoksia ja Toppeliuksen torttujen, keksejä ja leipiä. Ravintolat ja pitopalveluyrittäjät voisivat järjestää muhoslaisia pitoja, joissa tarjottaisiin muhoslaisia perinneruokia. Kilpailun järjestäminen saattaisi tuottaa hyviä ideoita uusien muhoslaisten matkamuuistojen työstämiseksi myyntiin.

Eri kylien ominaispiirteitä voisi hyvin käyttää koko kunnan hyväksi. Muhoksen Kotiseutuyhdistyksellä olisi vielä mainio tilaisuus kerätä talteen ja tallentaa Kylmälänkylän viikatesteppien tiedot ja taidot, ennekuin on liian myöhäistä, ja hyödyntää tietoa niin kunnan markkinoinnissa kuin aiheen tuotteistamisessakin vaikkapa yhdessä Kylmälänkylän kyläyhdistyksen kanssa. Samoin kuin sotien jälkeinen siirtolaisuuden aika on antanut Muhoksella aivan oman erityispiirteensä vahvana ortodoksisena alueena Oulun kupeessa.

Muhoksen kunta ja yrittäjät ovat valinneet muutaman vuoden välein Muhoksen Mimmin, naishenkilön, jonka tehtävänä on ollut toimia muun muassa esittelijänä eri tilaisuuksissa. Idea on hyvä, mutta se ei ole toiminut aivan suunnitellulla tavalla viime vuosina. Olisiko syytä vaihtaa tämä moderni PR-naisen imago johonkin toiseen vaikkapa perinteitä vaalivaan Muhoksen Mimmiin? Asiaa on hyvä selvittää ja kehittää Muhoksen Mimmin ideaa eteenpäin.

Eri kulttuurikohteita tutkiessani on ollut yllättävää huomata, ettei Oulujärven ja Oulujoen perinteikästä seutua ole nimetty kansallismaisemaksi. Ympäristöministeriölle olisikin suositeltavaa tehdä ehdotus Oulujokilaakson nimeämiseksi uudeksi kansallismaisemaksi, sillä kansallismaisemilla on tärkeä merkitys ja painoarvoa aluekohtaisessa matkailumarkkinoinnissa.

Kuntalaisille ja Muhoksella vierailijoille olisi hyvä tehdä säännöllisin väliajoin kysely muun muassa muhoslaisten kulttuurikohteiden tunnettavuudesta. Näin saataisiin aika ajoin tietoa kuntalaisten ja matkailijoiden toiveista ja terveisiä, mitä kunnan matkailun ja myös markkinoinnin eteen olisi vielä panostettava ja kehitettävää.

LÄHTEET

- Ahmaksen kalevalainen perinne kylä 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.kirjastovirma.net/museot/ahmas>. Luettu 18.8.2011.
- Brännare, R., Kairamo, H., Kulusjärvi, T. & Matero, S. 2005. Majoitus ja matkailupalvelu. 4. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö (WSOY).
- Boxberg, M., Komppula, R., Korhonen, S. & Mutka, P. 2001. Matkailutuotteen markkinointi- ja jakelukanavat. Helsinki: Edita Oyj.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ely-keskus.fi>. Luettu 14.10.11.
- Elinkeinostrategia 2015. 2011. Muhoksen kunta. Muhos.
- Enbuske, H. 2010. Pohjois-Pohjanmaan ympäristöhistoria. Oulu: Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, ympäristö ja luonnonvarat –vastuualue.
- Hemmi, J. 2005. Matkailu, ympäristö, luonto osa 1. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hemmi, J. 2005. Matkailu, ympäristö, luonto osa 2. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirn, S. & Markkanen, E. 1987. Tuhansien järvien maa, Suomen matkailun historia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Honkala, K. 2011. Henkilökohtainen tiedonanto, keskustelu. 18.4.2011.
- Ikonen, R. 2011. Henkilökohtainen tiedonanto, keskustelu. 27.5.2011.
- Jemma-patsas 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: www.kirjastovirma.net/muistomerkit/muhos/14. Luettu 12.6.2011.
- Karppinen, V. P. & Kesäniemi, M. 2008. Muistojen kirja Muhokselta. 2. painos. Muhos: oma kustanne.
- Keränen, J-P. 1999. Koivikko I-II. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Keskinen, S. 2011. Ahmaksen runonlaulu alkoi noituudesta yli 300 vuotta sitten. Forum24, Uutispuuro 1/2011, 10.
- Kirjastovirma 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.kirjastovirma.net/henkilogalleria/Valkola_J_P. Luettu 16.6.2011.
- Kostiainen, A., Ahtola, A., Koivunen, L., Korpela, K. & Syrjämaa, T. 2004. Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme. Saarijärvi: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kukkohovi, J. H. 2011. Henkilökohtainen tiedonanto, keskustelu. 3.4.2011.

Kylmälänkylän kyläyhdistys ry. Kyläsuunnitelma 2010–2012. Hallitus 20.9.2010.

Kärenlampi, R., 2011. Metsähallitus, haastattelulomake. 27.5.2011.

Lackman, M., Tervonen, A., Vahtola, J. & Hiltunen, M. 2002. Muhoksen kunnan historia 1865-1995. Jyväskylä: Muhoksen kunta.

Lappalainen, E. 2010. Markkinoinnin perusteet.
Luentomateriaali. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Ylivieskan yksikkö.

Lappalainen, E. 2010. Markkinoinnin perusteet.
Luentomuistiinpanot. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Ylivieskan yksikkö.

Lemmenpolku 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.muhos.fi/images/vapaa-aika/lemmenpolku.pdf>. Luettu 5.1.2012.

Lomasuomi, Suomi tutuksi autoillen 2011. Www-dokumentti.
Saatavissa: <http://www.lomasuomi.fi/Lomanavigaattori/autoreitit>. Luettu 24.11.2011,

Louhenjoki-Schulman. P-L. & Hedenström, K. 2003. Suomen kulttuurinähtävyydet. Keuruu: Otava.

Mattila, P. 2011. Eduskunnasta terveisiä! Tervareitti 36, 2.

Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry. 1993. Minnoon Muhokselta, sananparsia Muhokselta. Muhos: Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry.

Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry. 1998. Säännöt. Hyväksytty 26.2.1998.

Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry. 2011. Vieraskirja 2008-2011. Luettu 14.8.2011.

Muhoksen kunta. 2011. Muhoksen kirjaston historiaa. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.kirjastovirma.net/kirjastot/muhos>. Luettu 16.6.2011.

Muhoksen kunta. 2011. Muhoksen esihistoriaa pähkinänkuoressa. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.muhos.fi/kunta-tietoa/muhoksen-historia/esihistoria>. Luettu 11.5.2011.

Nenonen, A. 2012. Muhoksen torisuunnitelma julkisesti näyttille. Tervareitti 8, 3.

Oulujoki Osakeyhtiö. 1954. Entinen Oulujoki, Historiikka ja muistitietoja. Helsinki: Kauppakirjapaino Oy.

Oulun hiippakunta 2011. Www-dokumentti.
Saatavissa: <http://www.oulunhiippakunta.evl.fi/>. Luettu 18.4.2011.

Oulun ortodoksinen seurakunta 2011. Www-dokumentti.
Saatavissa: <http://www.ort.fi/oulu>. Luettu 20.8.2011.

Oulun seudun ammattiopisto 2011. Www-dokumentti.
Saatavissa: <http://www.osao.fi/index.php?1941>. Luettu 13.4.2011.

- Paasilinna, E. 1990. Matkoja vanhassa Suomessa. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Peltola, S. 2011. Veistokset keräsivät katseet Jurvakaisen kesänäyttelyn avajaisissa. Tervareitti 46, 5.
- Pirttikoski, S. 2011. Henkilökohtainen tiedonanto, keskustelu. 21.7.2011.
- Pohjois-Pohjanmaa liitto 2006. Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategia 2006-2013, Matkailu kasvaa ja kansainvälistyy. Oulu: Pohjois-Pohjanmaan liitto.
- Pohjois-Pohjanmaan liitto 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.pohjois-pohjanmaa.fi>. Luettu 14.6.2011.
- Pölönen, M. 2011. Luovat kylät –seminaari. Muhos 25.11.2011.
- Pöyry, I. 2011. Henkilökohtainen tiedonanto, keskustelu. 21.7.2011.
- Helismaa, R. 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: http://fi.wikipedia.org/wiki/Reino_Helismaa. Luettu 11.5.2011.
- Rintala, H. 2011. Metsolat tulivat kotiin. Oulu-lehti 15.6.2011, 44.
- Rokua herää kesään. 2011. Kaleva 10.5.2011, 6.
- Rope T. 1995. Markkinointiosaaminen. Keuruu: Otava.
- Räisänen, P. 2011. Henkilökohtainen tiedonanto, keskustelu. 15.6.2011.
- Savi-Jonttu 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.savi-jonttu.fi>. Luettu 11.5.2011.
- Suomen kansallismaisemat 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_kansallismaisemat, Luettu 24.11.2011.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: www.evl.fi. Luettu 18.4.2011.
- Suomen ortodoksinen kirkko. Oulun ortodoksinen seurakunta. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ort.fi/fi/oulu>. Luettu 16.6.2011
- Taidegalleria, Cafe Terttu Jurvakainen 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://galleria.terttujurvakainen.fi/index.html>. Luettu 16.6.2011.
- Tenhomaa, H. 1997. Liikalaisten kylästä luoteeseen. Muhos: oma kustanne.
- Tervan tie muinaisesta moderniin 2011. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.tervantie.fi/Tervan_tie_muinaisesta_moderniin. Luettu 24.11.2011.

- Tweedie, E. 1989. Matkalla Suomessa 1896. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Vahtola, J. 1986. Muhoksen seurakunnan historia. Pieksämäki: Muhoksen seurakunta.
- Vesterinen, N. 2010. Yhteenveto kulttuurimatkailun nykytilasta & kehittämistarpeet toimenpide-esityksineen, Liite 3: Kulttuurimatkailun kansalliset ja alueelliset toimijat ja päätehtävät, 21.4.2010.
- Viitajylhä, M., 2011. Lions Club Muhos, haastattelulomake. 24.5.2011.
- Vuoristo, K-V. & Vesterinen, N. 2009. Lumen ja suven maa, Suomen matkailumaantiede. 3. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Vähämetsä, S. 2009. Kesämatkailun vetovoimatekijät ja matkailureitit: tarkastelussa Muhoksen ja Ylikiimingin kunnat, Pro gradu -tutkielma, Oulun Yliopisto, maantieteen laitos, toukokuu 2009.
- Yliniemi, I. 2006. Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategia 2006-2013, Matkailu kasvaa ja kansainvälistyy. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.pohjois-pohjanmaa.fi/>. Luettu 12.4.2011.

HAASTATTELULOMAKE**LIITE 1**

Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu
 Ylivieskan yksikkö
 matkailu – restonomin koulutusohjelma
 opiskelija Riitta Kukkohovi-Colpaert

Opinnäytetyön työnimi (aihe): Kulttuuri- ja matkailureittien ja -polkujen suunnittelu ja toteutus ”Kulttuuri- ja matkailureitit Muhoksella”

Tutkimusongelma/kehittämistehtävä

Hajanaisten eri yhdistysten ja yhteisöjen matkailusuunnitelmien yhdistäminen hallituksi kokonaisuudeksi. Erilaisten kävely- ja kulttuurikohteiden reittien suunnittelu ja työstäminen. Reitit toteuttaa pääosin Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry:n palkkaama museon esittelijä kesäkaudella.

Pääasiallisena Koordinoijana toimii Muhoksen Kotiseutuyhdistys ry.

Yhteistyön tiivistäminen eri matkailuun ja matkailijoihin liittyvien osapuolten kesken.

Tavoitteena valmiiden kulttuuri- ja luontoretkien suunnittelu ja osittainen toteuttaminen jo kesällä 2011. Tarkoituksena laatia nk. reittikansio museon esittelijän käyttöön.

Haastateltava _____

Yritys/yhteisö _____

Kysymykset

1. Mitä matkailuun liittyviä toimintoja (retkiä, vierailuja jne.) yrityksellänne/yhteisöllänne on ollut viimeisen kahden vuoden aikana Muhoksella?

---

2. Onko yrityksellänne/yhteisöllänne suunnitteilla jotain toimintoja (retkiä, vierailuja jne.), mutta ette ole voineet niitä toteuttaa jostain syystä (esim. työntekijäpuute)?

---

3. Mitä toivoisit minun suunnittelevan/tekevän puolestanne opinnäytetyön puitteissa suunnitelmien (kohta 2) toteuttamiseksi, ja lisättäväksi reittikansioon?

---

4. Muita toiveita ja terveisiä?

Muhoksella ____/____ 2011